

RENK PSİKOLOJİSİ
Yüksek Lisans Tezi
Ümit YILMAZ

Eskişehir, 1991

Anadolu Üniversitesi
Merkezi

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

RENK PSİKOLOJİSİ

Ümit YILMAZ
Yüksek Lisans Tezi

DANIŞMAN
Doç.Dr. Oya KINIKLI

Eskişehir, 1991

ÖNSÖZ

Renk psikolojisi üzerindeki çalışmalar ne kadar ciddi boyutlarda ve planlı yapılmış olursa olsun, elde edilen bilgilerin toplumdan topluma az veya çok değişebileceği bilinmelidir. Bugün bu konu üzerinde bir çok bilim adamı ve sanatçı çalışmakta, elde edilen bilgiler belirli ortak noktaların doğrultusunda kabul edilmektedir.

Türk bilim adamlarına ve sanatçılara ait kitaplar ele alındığında, genelde kesin yargılardan çekinildiği sezilir. Bunun için de bu çalışmanın amacı, bölüm başlıklarından da anlaşılabilceği gibi, konu üzerinde yapılan çalışmaların yorumunu yapmak değil, bulabildiğim yazılı kaynakları değerlendirerek bazı temel bilgilere ulaşabilmektir.

Sağlıklı bilgilere varabilmek için ülkemizde yayımlanmış ve bulunabilen eserler, yazılar dikkatle ele alınıp incelenmiş ve çoğunluk tarafından kabul edilen görüşlere yer verilmiştir. Aynı zamanda bu görüşleri doğrulayan yabancı kaynakların tercümelerinden elden geldiğince yararlanılmaya çalışılmıştır.

Renk psikolojisi adını verdiğim bu araştırmamda, şimdiye kadar yapılan çalışmalara yeni bir ışık tutabilirsem mutluluk duyacağım.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

RENK ve RENK PSİKOLOJİSİNİN TANIMLANMASI

Birinci Kısım

RENGİN TANIMLANMASI

§. 1. RENGİN TANIMLANMASI	3
§. 2. BOYALARIN TANITILMASI	4
§. 3. RENGİ GÖRME OLAYI	5
§. 4. RENGİ ALGILAMA.	6
§. 5. GÜNÜMÜZDE RENKLERİN KULLANIM ALANLARI	7

İkinci Kısım

RENK PSİKOLOJİSİNİN TANIMLANMASI

§. 1. İNSAN PSİKOLOJİSİNİN TANIMLANMASI	9
§. 2. BİREYSEL RENK PSİKOLOJİSİ	10
§. 3. TOPLUMSAL RENK PSİKOLOJİSİ	11

§. 4. SANATÇININ RENK PSİKOLOJİSİ	12
§. 5. TABİATTA RENK	14
§. 6. RENGİN GÖZE ETKİSİ	15

İKİNCİ BÖLÜM

RENKLERİN SINIFLANDIRILMASI VE PSİKOLOJİK ETKİSİ

Birinci Kısım

ANA RENKLER VE PSİKOLOJİK ETKİLERİ

§. 1. ANA RENKLER	18
§. 2. KIRMIZININ İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	20
§. 3. KARIŞIMLARINA GÖRE KIRMIZININ PSİKOLOJİK ETKİLERİ	22
§. 4. TABİAT ÜZERİNDEKİ KIRMIZININ ETKİSİ	23
§. 5. KIRMIZININ TOPLUMLARDAKİ YERİ VE KULLANIM AMAÇLARI	24
§. 6. KIRMIZININ SAĞLIKSAL ETKİLERİ	26
§. 7. SARININ İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	27
§. 8. KARIŞIMLARINA GÖRE SARININ PSİKOLOJİK ETKİLERİ	28
§. 9. SARININ SAĞLIKSAL VE TOPLUMSAL ETKİLERİ	29
§.10.MAVİNİN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	29
§.11.KARIŞIMLARINA GÖRE MAVİNİN PSİKOLOJİK ETKİLERİ	30
§.12.MAVİNİN TOPLUMLARDAKİ YERİ VE KULLANIM AMAÇLARI	31
§.13.MAVİNİN SAĞLIKSAL ETKİLERİ	31

İkinci Kısım

ARA RENKLER VE PSİKOLOJİK ETKİLERİ

§. 1. ARA RENKLER	3 2
§. 2. MORUN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ...	3 3
§. 3. KARIŞIMLARINA GÖRE MORUN PSİKOLOJİK ETKİLERİ	3 4
§. 4. MORUN TOPLUMLARDAKİ YERİ VE KULLANIM AMAÇLARI	3 5
§. 5. TURUNCUNUN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	3 5
§. 6. KARIŞIMLARINA GÖRE TURUNCUNUN PSİKOLOJİK ETKİLERİ	3 6
§. 7. YEŞİLİN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	3 7
§. 8. KARIŞIMLARINA GÖRE YEŞİLİN PSİKOLOJİK ETKİLERİ	3 8
§. 9. YEŞİLİN TOPLUMLARDAKİ YERİ VE KULLANIM AMAÇLARI	3 8

Üçüncü Kısım

NÖTR RENKLER VE PSİKOLOJİK ETKİLERİ

§. 1. NÖTR RENKLERİN TANIMLANMASI	4 0
§. 2. NÖTR RENKLERİN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	4 1
§. 3. SİYAHIN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	4 1
§. 4. SİYAHIN DİĞER RENKLERE ETKİSİ	4 3
§. 5. BEYAZIN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	4 3
§. 6. BEYAZIN DİĞER RENKLERE PSİKOLOJİK ETKİSİ	4 4
§. 7. GRİNİN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ...	4 5
§. 8. GRİNİN DİĞER RENKLERE ETKİSİ	4 5

Dördüncü Kısım

SICAK-SOĞUK RENKLER VE PSİKOLOJİK ETKİLERİ

§. 1. SICAK RENKLERİN TANIMLANMASI	47
§. 2. SICAK RENKLERİN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	48
§. 3. SOĞUK RENKLERİN TANIMLANMASI	49
§. 4. SOĞUK RENKLERİN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	50
§. 5. SOĞUK VE SICAK RENKLERDEN YARARLANMA ALANLARI	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOMPLEMENTER, ARMONİSEL, KONTRAST RENKLERİN
TANIMLANMASI VE PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Birinci Kısım

KOMPLEMENTER VE ARMONİSEL RENKLERİN
TANIMLANMASI VE PSİKOLOJİK ETKİLERİ

§. 1. KOMPLEMENTER RENKLERİN TANIMLANMASI	54
§. 2. KOMPLEMENTER RENKLERİN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	56
§. 3. ARMONİNİN TANIMLANMASI	57
§. 4. ARMONİSELLİĞİN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	58

İkinci Kısım

KONTRASTLIĞIN TANIMLANMASI VE PSİKOLOJİK ETKİLERİ

§. 1.	KONTRAST RENKLERİN TANIMLANMASI	5 9
§. 2.	RENK KONTRASTLARININ GRUPLANDIRILMASI	6 1
	I) Üçlü Renk Kontrastlıkları. (Yalın Kontrastlık.)	6 1
	II) Açıklık-Koyuluk Kontrastlıkları	6 1
	III) Sıcak-Soğuk Kontrastlıkları	6 1
	IV) Komplementer Renk Kontrastlıkları (Tamamlayıcı Kontrastlıklar)	6 2
	V) Simultan Kontrast (Yanılıcı Kontrast)	6 2
	VI) Kalite Kontrastları	6 2
	VII) Miktar Kontrastlıkları	6 3
§. 3.	KONTRAST RENKLERİN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	6 3
§. 4.	RENK KONTRASTLIKLARI ÜZERİNE ÇEŞİTLİ DENEYLER VE GÖZLEMLER	6 4
	I) Chevreul'un Renk Bantları İle İlgili Deneyleri	6 4
	II) Renklerin Kendi Kontrastlıklarını Yaratması	6 5
	III) Sıcak-Soğuk Kontrastlıklarının Canlı Üzerindeki Etkileri	6 5
	IV) Yaşadığımız Çevrede Sıcak-Soğuk Kontrastlıklarının Etkisi	6 5
	V) Canlısal Kontrastlıklarla İlgili Gözlemler	6 6
	VI) Renk Seçimleri İle İlgili Deneyler	6 6
	VII) Renklerin Beynimiz Üzerindeki Etkileri	6 7
§. 5.	ESKİŞEHİR SİNAN ALAĞAÇ İLKÖĞRETİM OKUL'UNDA İKİ YAŞ GRUBU ÜZERİNDE UYGULANAN RENK PSİKOLOJİSİ AĞIRLIKLI TESTLERİN SONUÇLARI	6 7

§. 6. OP-ART SANATÇISI VICTOR VASARELY	74
SONUÇ	80
FAYDALANILAN KAYNAKLAR	i - v

GİRİŞ

Primitif insanın yeryüzündeki egemenliğinin başlaması ile birlikte, doğal çevresi ile etkileşimi de o derecede çoğalır. Bu insanlar doğal çevrelerinde bulunan birçok canlı ve cansız varlığı; renkleri, kokuları, sesleri ile ayırt etmiş ve onların bu özelliklerinden yararlanarak kendi iç dünyalarında bir sevinç ya da korku duymuşlar. Korkularını azaltmak veya sevinçlerini daha da belirginleştirmek için; yaşadıkları alanları, sevdikleri canlıların ya da nesnelerin şekilleri ile süslemiş, bunları doğadan elde edebildikleri renkler doğrultusunda boyamışlar.

Primitif topluluklara ait İspanya'nın kuzeyindeki Altamira mağarası ve Fransa'nın güneyinde yer alan Lascaux mağarası incelendiğinde, genellikle doğal fonlar üzerine yapılan birçok resimsel çalışmanın büyü ve korunma amacıyla yapıldığı görülür. Bu şekiller ve resimler renksel değerler olarak ele alındığında, çoğu kez siyah, kırmızı ve kahverenginin tonları ile karşı karşıya kalınır. Primitif insanlar bu renkleri doğadan ve hayvansal artıklardan elde ederlerdi. Elde edilen boya ları psikolojik etkileşimlerinin etkisi altında post parçalarıyla, parmaklarıyla ve teleklerin yardımıyla mağara duvarlarına sürerlerdi. Resimler ister büyü ve isterse korunmak maksadıyla yapılmış olsun ortada inkâr edilemeyecek bir gerçek yatar. Bu gerçekte o devirlerde dahi yaşayan insanların duygu ve düşüncelerini anlatabilmek için şekillerden ve renklerden yararlandıkları gerçeğidir. Bu açıdan bakıldığında; renklerin ve şekillerin insan psikolojisi üzerindeki etkileri, insanlık tarihi kadar eskidir.

Uygarlıkların gelişmesi ile birlikte renklerin kullanım alanlarının ve çeşitliliklerinin çoğaldığı görülür. Özellikle renklerin kullanım alanları, çeşitleri ile dini inançların gelişimlerinde bir paralellik görülür. Mesela, Eski Mısır uygarlığının tapınaklarında ve mezarlarında rastlanılan resimlerdeki renklerde, Hristiyanlığın gizli olarak geliştirilmeye çalışıldığı katakomplarda, yer alan resimlerdeki renklerde, bunu takip eden inanç değişikliklerinde; rengin, insan duygularının ve arzularının ifadesinde önemli bir yer tuttuğu farkedilir.

"İmpressionism" ile birlikte güneş ışığındaki ışıksal renklerin keşfedilmesi insanın iç dünyasına yeni bir renk penceresi açar. Açılan renk penceresi ile insan psikolojisinin gizemli dünyasına yeni katkılarda bulunulur.

Teknolojinin gelişmesi ile beraber; sanatçıların eserlerindeki maddede ve renkte değişmeler gözlenir. Yüzyılımızın başında cereyan eden "soyut resimle", resim sorunlarından olan renk, artık birinci dereceye geçer.

Rengin insan psikolojisi üzerindeki etkileri halen bir araştırma niteliği taşır. Bu çalışmanın amacında elde edilen verileri bir bütünlük çerçevesinde toplamak ve çeşitlilik gösteren düşüncelerin tezlerini ortaya koymaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

RENK ve RENK PSİKOLOJİSİNİN TANIMLANMASI

Birinci Kısım

RENGİN TANIMLANMASI

Ş. 1. RENGİN TANIMLANMASI

Çağlar boyunca değişik alanlara göre rengin çok çeşitli tanımlaması yapılmıştır. Evrensel bir tanımını yapabilmek için; rengi hem plastik sanatlara göre hem de bilimsel verilere göre ele almak gerekir.

Renk, plastik sanatların, tarih boyunca vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Resim sanatı için renk bir araçtır. Resim sanatı ile uğraşan sanatçılar tarafından renkler iki ana gruba ayrılır. Bunlar ana ve ara renklerdir. Yine de ana ve ara renkler birbirleriyle ilişkileri bakımından bir bütün olarak düşünülmelidir. Bu iki grubun dışında renkler sıcak-soğuk etkilerine göre de sınıflandırılırlar. Bütün bu ayırımlar renklerin psikolojik etkilerini de ortaya çıkarır.

"İmpressionism" ile sanatçılar güneş ışınlarına bağlı olarak rengi sezdirmişlerdir. Yani bu dönemin sanatçıları ışığın değişik açılardan gelişine göre nesne üzerinde oluşturduğu yansımaları incelemiş ve edindikleri izlenimleri tuvallerinde kullanmışlardır. Fakat yüzyılımıza doğru yaklaştıkça sanatçının renk dünyasında, anlayışında madde ve

çevre etkisinin eski önemini kaybetmeye başladığı görülür. Kısaca renkte duygular ön plana çıkmaya başlar.

Yapılan soyut çalışmaları incelediğimiz zaman, renklerin duygulara göre seçildiğini rahatlıkla görebiliriz. Artık sanatçılar için ışığın madde üzerindeki reel yayılımı ile oluşan uyumluluk, önemli değildir. Başka bir düşünceye göre artık sanatçılar resimde "boya ile bir olay yaratma işlevine"¹ girmişlerdir.

Bütün bu olgulardan yola çıkarsak plastik sanatlar açısından rengi şöyle açıklayabiliriz: Renk, sanatçının bir obje üzerindeki duygu, düşünce ve algılamasının sonucu eserlerinde yarattığı bir olgudur.

Rengi bilimsel açıdan inceleyip, açıklamaya çalışan en önemli bilim dalı fiziktir. Fiziksel olarak renk, ışığın dalga uzunluğuna göre, gözümüz aracılığı ile bizde oluşturduğu algıdır. Bu algılarımıza dayanarak renkleri ayırt etmek için kullandığımız terimler, renklerin isimlerini oluşturur. Bir başka yaklaşıma göre renk; şöyle açıklanıyor: "Fiziki olarak ele alındığında renk kavramını bir enerji yayılımı olarak düşünürüz. Fakat renk gerçekte bilinç seviyesinde mevcuttur."² Yani; ışığın nesnelere üzerine çarpmasıyla yansıyan ışınların, özelliklerine göre, gözümüzde ve bilincimizde oluşan etkilerine renk diyoruz. Maddeler kendilerine çarpan ışınların bir kısmını yansıtırlar. Bu ışınlarda kalan renklerin algılanması, o cismin rengini oluşturur.

Ş. 2. BOYALARIN TANITILMASI

İlkel insan doğadan yararlanarak elde ettiği belirli toprak boya bürü veya hastalıklardan korunmak maksadıyla kullanıyordu. "Altay Dağlarında buz tutmuş halde bulunan, tunç çağından kalma cesetlerdeki, onları canlı gibi göstermek amacıyla vurulmuş boyalarda böyle bir

¹ Halil AKDENİZ, "Adnan Turani Desenler Boyalar Resimler", Ankara, 1989, s. 22.

² Erol ETİ ve Diğerleri, "Resim 1 Temel Sanat Eğitimi Resim Teknikleri Grafik Resim", Ankara, 1986, s. 45.

ihtimali akla getirmektedir."³ "İlk madeni boyalar (kırmızı renkli demir oksit, magnezit v.s.) M.Ö. 3000 yıllarında Grek, Mısır ve Çin sanatlarında görülür. M.Ö. 2000 yıllarında Mezopotamya sanatında bütün renklerin çeşitli nüansları ile kullanıldığı bize kalan örneklerden anlaşılmaktadır."⁴ Daha sonraları, medeniyetlerin gelişmesiyle boya kullanma alanları ve çeşitlerin de geliştiği görülür.

Boya, kısaca içinde herhangi bir renk bulunan maddeye denir. Eğer bir maddenin içinde sarıyı oluşturuca etkenler çoksa buna sarı boya demektediriz. Tüm boyaların kaynağı bitkiler, hayvanlar ve çeşitli madenlerdir. İlkel insan sığır gibi hayvanların idrarlarından sarıyı, kemiklerin yakılmasından siyahı elde etmeyi biliyordu.

Boyalar açıklık-koyuluklarına veya hammaddesinin özelliklerine göre çeşitli isimler alırlar.Örneğin; kırmızılardan Pompey kırmızısını, Türk kırmızısını, Hint kırmızısını (India red), İran kırmızısını (Pers red), sarılardan Kobalt sarısını, Toprak sarısını, mavilerden Türk mavisini ve Gök mavisini bu çeşitlemelere örnek olarak verebiliriz. Ayrıca renk tonlarının sınırsız olduğunu ve her renk tonunun kullanım alanlarına göre yöresel ya da doğasal tanımlar aldığını rahatça görebiliriz.

Ş. 3. RENGİ GÖRME OLAYI

Görsel sanatların hepsi göz algılamalarına dayanır. Bu algılamalar "aslında renk-ışık duyumlarından başka birşey değildir."⁵ Buna karşın renksel kusurlar tamamıyla giderilememektedir. Eğer bir nesne kırmızı ya da yeşil ışık altında çok değişik renkte görülüyorsa bu da rengin ışığa karşı hassasiyetini ve gözün yanılma prensibini ortaya koyar. Aristoteles'in dediği gibi: "onu görebiliyorum" diyebildiğim anda "onu gördüm"⁶ diyebilirim. Nesnelerin daha önceki durumunda değil,

³ Luc BENOİST (Çev. Tanju GÖKCÖL), "Resim Tarihi", İstanbul, 1975, s. 5.

⁴ Safa İZGİ, "Resim Bilgisi", Konya, 1969, s. 27.

⁵ İsmail TUNALI, "Felsefenin Işığında Modern Resim Sanatı", Ankara, 1981, s. 59.

⁶ A.J.AYER ve Diğerleri (Çev. Vehbi HACIKADİROĞLU), "Algılama, Duyuma ve Bilme", İstanbul, 1984, s. 24.

algılandığı andaki durumunu göz önüne getirir. Işığın geliş açısına ve kırılma durumlarına göre madde üzerinde çok değişik duyular ortaya çıkarır. Buna en güzel sözü Delcroix söylemiştir. "Bana bir çamur rengi verin, size bu renkle en taze ten rengini meydana getireyim"⁷ derken; en güzel ve en doğal renk karışımını çamurda bulmaktadır.

Bazı renkler göz zevkini okşayıcı nitelik taşıırken, bazılarıda gözümüzü rahatsız ederler. Rahatsız edici renk karışımlarını daha uygun bir ortama getirmek için Dufy ölüm yatağında şöyle bir ifadede bulunmuştur. "Ben o gözü ısırtıyor denilen renkleri birbirlerinin karşısına koymayı yahut onları birleştirmeyi çok isterdim."⁸ Görsel algılamadaki sorunları zıtlıklarla ya da karışımlarla çözme kurallarını sanatçılar uzun yıllar önce keşfetmişlerdir. Fakat renkteki algılama problemleri ile optik bilim dalı halen uğraşmaktadır.

Ş. 4. RENGİ ALGILAMA

Birey doğduğu zaman, zihinsel gücünün hiçbir etkisi yoktur. Bireyin yaşı büyüdükçe çevreye bağlı olarak düşünme, anlama, yargılama ve ezberleme gibi yetenekleri gelişmeye başlar. Sağlıklı bir algılama için çevre koşullarının çok iyi düzenlenmesi gerekir. Bu açıdan bakıldığında psikolojik ve çevre şartlarına göre kişisel algılama farklılıkları ortaya çıkar. Çünkü bireyin rengi algılamasında, duyu organlarının geliştiği çevrede rengin özellikleri ve insan psikolojisi önemli bir yer tutar.

"Görsel algılama ışık aracılığı ile olur. Renkler, koyuluklar ve bunlar arasındaki karşıtlıklarla görülmektedir."⁹ Görsel bir sanat olan resim de görsel algılamaya dayanır. Kırmızının yanına yeşil rengi koyduğumuz zaman kırmızının daha aktif görünmesi bilimsel ve görsel algılama açısından doğru bir algılamadır. Çünkü kırmızının zıttı

⁷ Adnan TURANI, "Resim Üzerine", Ankara, 1964, s. 12.

⁸ TURANI, s. 16.

⁹ Şazi SİREL, "Renk Dizgileri, Boyalar, Dokular", İstanbul, 1981, s. 2.

(kontrastı) yeşildir. Aynı zamanda yeşil kırmızının tamamlayıcısı (komplementeri) olduğundan kırmızının göze daha parlak görünmesi gerekir. Fakat algılama sırasındaki çevre ve bireyin psikolojik durumu bu teoriyi kişiye göre değiştirebilir. Renksel algılamada kişisel değerler her zaman aynı değildir. Bunun için renksel algılama konusundaki araştırmalar çeşitlilik gösterir.

§. 5. GÜNÜMÜZDE RENKLERİN KULLANIM ALANLARI

Teknolojik gelişmelerle günümüz insanı, hızla mekanikleşen bir dünya içersinde yaşamaktadır. Bu mekanikleşme aşamaları sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Bozulan doğa ve çevre şartları insanları hatta tüm canlıları olumsuz yönde etkilemektedir. Bilim adamları, insanların yaşadıkları alanlarda karşılaşılabilecekleri sorunları en aza indirmek için, renklerden yararlanırlar.

Günümüzün en büyük sorunu olan trafikte de renklerden istifade edilir. Bireyler çeşitli renklere göre trafik kurallarına uyarlar. Hatta karşılaşılabilecekleri tehlikeleri dahi renklerin vasıtasıyla önlerler. Örneğin; "sarı şeritler; Mekanik bir tehlikeyi, kavuniçi şeritler; Termik bir tehlikeyi, canlı kırmızı; yangın malzemesini işaret etmekte, mavi şeritler; dikkat çekmek için kullanılmaktadır. Renk kullanımının kurallara bağlanmasından bu yana, iş kazalarında hafif bir azalış ve verimlilikte bir artış kaydedilmiştir. Ford fabrikalarında önlerinden ateşler fırlayan madeni parçalar, yanan gazın mavisinin karşıtlık yapabilmesi için duvarlar kavuniçiye boyanmıştır."¹⁰ Bütün bunlar gün geçtikçe rengin evrensel bir dil olma yolunda ilerlediğini gösterir.

Renk, sadece sanayide ve trafikte kullanılmamaktadır. Bugün hastahanelerden, bireylerin yaşadıkları, dinlendikleri alanlara kadar, renklerden geniş bir şekilde yararlanılır. Özellikle psikolojik hastalıkların tedavisinde renkler bilimsel bir şekilde kullanılır. "1933'te, Fransız hekimler meclisi; hastahane salonlarının, duvarlarının,

¹⁰ "Renk", Meydan Larousse, Büyük Lügat ve Ansiklopedisi, C. X, İstanbul, 1972, s. 530.

bölümlerine uygun boyanmasını öğütlemekteydi. (Coşkunlar için mor, umutsuzlar için kırmızı, ağır kanlılar için sarı) aynı zamanda okulların yeşile, kışlaların kavuniçiye boyanmasını teklif etmekteydi."¹¹ Bu gelişmeler gelecek yüzyıllarda renklerin daha etkin kullanılabilceğinin göstergesidir.

¹¹ Meydan Larousse, Büyük..., s. 530.

İkinci Kısım

RENK PSİKOLOJİSİNİN TANIMLANMASI

Ş. 1. İNSAN PSİKOLOJİSİNİN TANIMLANMASI

Psikoloji sözcüğü günümüz toplumlarında çok kullanılan bir sözcüktür. Bu terim ilkkez, "XVI. yüzyılda ortaya çıktı. Wolf, Antropolojiyi Samatoloji ve Psikoloji diye"¹² ikiye ayırmıştır. Böylece psikoloji bir bilim dalı olarak ortaya çıkar. Psikoloji, insan davranışlarını ele alıp inceleyen ve karşılaşılan sorunlara bilimsel yöntemlerle çözüm arayan bir bilim dalıdır. Psikolojinin odak noktası insandır.

Birey ana rahmine düşüp-doğuncaya kadar düşünce sistemini tam anlamıyla kullanamamaktadır. Düşünce sistemini çevre ile etkileşimi doğrultusunda geliştirir. Düşünce sisteminin gelişmesine göre bireyler çeşitli davranışlarda bulunurlar. "Davranış, insanın gözlenebilen tüm eylem ve etkinlikleridir."¹³ Bireyin iyi bir şekilde topluma kazandırılması için, yaşadığı alanların çok iyi düzenlenmesi gerekir. Yoksa psikolojik dengesizliklerle yüklü bireylerin yetişebileceği akıldan çıkarılmamalıdır. "İnsan, ancak ileriye doğru giderek, akıl ve sevgi gücünü geliştirerek, bütünüyle insanlık sorununu çözebilir ve böylece diğer insanlar ve doğa ile yepyeni bir ahenk kurabilir ve dünyadaki

¹² "Psikoloji", Meydan Larousse, Büyük..., s. 528.

¹³ İbrahim Ethem BAŞARAN, "Eğitim Psikolojisi", Ankara, 1985, s. 14.

yerini alabilir."¹⁴ Birey bu yolda ilerlerken iç ve dış çevrenin etkileri ile karşı karşıya kalır. Bu etkilerden haz yada elem duyar. Bireyin olumsuz etkileşimlerden korunması için; karşılaşılabileceği yada karşılaştığı sorunlarına yeni çözümler arayabilmesi, yeni düşüncelere doğru yöneltilmesi ve araştırıp-bulma yeteneklerinin geliştirilmesi gerekir. Çünkü "gerçekçi olan gözler açılmış olandır. Bugün, bilim ve sanat alanında yaratıcı olanların pekaz istisnasıyla barış cephesinde toplanmış olmaları da asla bir tesadüf değildir."¹⁵ Bu da akılcı yetiştirilmiş bir bireyin toplum değerlerine asla yabancı düşmeyeceğini gösterir.

Ş. 2. BİREYSEL RENK PSİKOLOJİSİ

Yüzyılımızda en çok incelenen konu insanın psikolojik yapısıdır. Birçok bilim adamı renklerin insanlar üzerindeki etkilerini açık bir şekilde kabul etmektedir. Halen bu konu üzerinde uğraşan uzmanlar renklerin etkilerini geniş bir şekilde araştırmaktadır.

Renk, görsel bir olgu olmasına rağmen bilincimiz yolu ile vücuda gelir. Yani göz vasıtasıyla duyulan renk algılara dönüşür. Bu aşamadan sonra rengin psikolojik etkileri ortaya çıkar. Her rengin ayrı bir psikolojik etkisi vardır. Yapılan psikolojik araştırmalara göre renklerin insanlar üzerinde korku, acı, sıkıntı, neşe ve sakinlik verici özellikleri gözlenmiştir. Bundan dolayı günümüzün psikolojisinde, renklerden bolca yararlanır. Psikolojiye göre dört ana renk vardır. Bunlar sarı, kırmızı, mavi ve yeşildir. Sanatçılar; yeşili bir ara-renk olarak, yorumlarsa da; göz algısı bakımından yeşil başlı başına bir renk olma özelliğini taşır.

Renksel beğeniler her zaman bireylere göre çeşitlilik gösterir. Bu konuda en büyük fikri Fransızlar ortaya atmışlardır. Fransızlar, hiçbir zaman renklerin ve zevklerin tartışma konusu olamayacağını vurgulamışlardır. Bu da renklerin her ferde göre ayrı anlam yada beğeni

¹⁴ Erich FROMM (Çev. Bozkurt GÜVENÇ), "Çağımızın Özgürlük Sorunu", Ankara, 1973, s. 173.

¹⁵ FROMM, s. 173.

taşıyabileceğini gösterir. İnsanoğlu sevdiği renklere göre çeşitli kullanım eşyalarını seçer. Çünkü psikolojik yapısına uygun renkler hoşuna gittiği için genelde kullanım eşyalarını da aynı renklerden seçer. Aslında iyi yada kötü renk diye birşey yoktur. Çünkü birisine itici gelen bir renk, başka birisinin beğenisini kazanabilir. Bu sebeple renklere iyi yada kötü gibi kavramların insan psikolojisi tarafından yüklendiğini söylebiliriz.

Ş. 3. TOPLUMSAL RENK PSİKOLOJİSİ

Renk psikolojisinin en büyük sorunu renklerin toplumlara göre ayrı anlamlar ifade etmesidir. Bu da toplumların yaşadığı doğa şartlarından, inançlarından ve kültürlerinden kaynaklanır. Örneğin; "soğuk bölge insanları sade (mavi, mor, yeşil) renkleri, sıcak iklim insanları da ateş (kırmızı, turuncu, sarı) renklerini severler."¹⁶ Bu deneyimler iklim ve doğal şartların toplum psikolojisinin şekillenmesinde önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Konuyu inanç bakımından incelediğimiz zamanda toplumların dinsel inançlarından kaynaklanan, renksel anlamlar ile karşılaşırız. "Sarı renk hem Hristiyanlarca ve hemde Çinlilerce kutsal"¹⁷ sayılır. İslam dininde ise yeşil kutsaldır. Toplumsal yaşayış ve inanç farklılıkları nedeniyle aynı toplum bireyleri arasında bile tarihsel, kültürel ayrımları nedeniyle farklı seçimler vardır.

Osmanlı tarihini incelediğimizde Lale Devri'nin rengi insanı rahatlatan, psikolojik huzura yaklaştıran yeşil ve mavinin tonlarında toplanır. Kanuni Sultan Süleyman devrinin renk uyumları incelendiğinde insanı harekete iten kırmızı gibi aktif renklerin hakimiyeti görülür. "Lale Devri ile Kanuni Sultan Süleyman Devrinde hoşlanılan renkler karşılaştırılırsa, birincisinde sulh ve eğlence isteyen, ikincisinde ise fetihler yapma duygularına sahip insanların ruh hali"¹⁸ bulunur.

¹⁶ İZGİ, s. 27.

¹⁷ Ercümen KALMIK, "Renklerin Armoni Sistemleri", İstanbul, 1950, s. 38.

¹⁸ İ. Hulusi GÜNGÖR, "Temel Tasar", İstanbul, 1983, s. 35.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen yüzyıllar boyunca değişmeyen renksel anlamlarla da karşılaşabilmekteyiz. Örneğin, kırmızı gül bütün dünyada aşkın ve sevginin sembolü olmuştur. Ayrıca "halk arasında siyahın; kederi, mavinin; romantikliği, sarının; hastalığı, yeşilin; ümidi ifade ettiğini biliyoruz."¹⁹ Bu olumlu ve olumsuz örneklemeler dahi renk konusunun ne kadar değişken olabileceğini göstermektedir.

Ş. 4. SANATÇININ RENK PSİKOLOJİSİ

Sanatçıyı sanatçı yapan deneyimleri, bilgisi, düşüncesi, etkileşimleri, tekniği ve psikolojik birikimleridir. Psikolojik birikimleri ve diğer deneyimleri, içinde yaşadığı toplumun düşünce sistemi ve sanat görüşü doğrultusunda şekillenir.

"Toplumcu bir sanatçı, eleştirel gerçekçi bir açıdan dünyayı yansıtır. Doğayı, toplumu genel yasalarıyla derinden kavramış sanatçı bilir ki, hiçbir nesne, hiçbir olgu, hiçbir bilgi yerinde durmaz. Herşey değişir. Toplumcu sanatçı, durmadan eleştiren biridir. Ama bununla yetinmez. Hayatın değişebilir olduğunda bir çekirdek gibi; ürünün özüne yerleştirir ve geleceğe aktarır."²⁰ Bu süreksel değişimlerin içersinde sanata sıkı bir bağlantı başlar. Çünkü "insanın doğayı ve yaşamı değiştirdiği, üretim ilişkileri içinde kendisinin durmaksızın değişerek, bu değiştirmenin boyutlarını genişlettiği yerde kefenin kendinden yana olan gözüne bir ağırlık koyması gerekiyor. Bu ağırlık sanattır."²¹

Sanat yenilikçi düşüncelerin, tecrübelerin ve bilginin ışığı altında gelişir. Bu üç öğeden yola çıkarak, resim sanatının değişik tanımlamalarından birine ulaşabiliriz. "Resim: Görülenlerin, duygu, düşünce ve intibaların çizgi, şekil ve renklerle ifade edilmesidir."²² "İnsan resim yoluyla kendini ifade ederek kurtuluş ihtiyacının bir yönü

¹⁹ TURANI, s. 18.

²⁰ Gülten AKIN, "Şiiri, Düzde Kuşatmak", ?, ?, s. 11.

²¹ AKIN, s. 13.

²² Mustafa ASLIER, Varolmayana Biçim Vermek", İstanbul, 1980, s. 84.

geometrik şemacılıkta iç huzuru bulmak ve sükunete erişmektir."²³ Bu sükunete yaklaştıran vasıtalarından biride renk'tir.

Renk, sanatçının duygularını evrensel bir dile dönüştüren olgudur. Bunun içinde resim sanatının vazgeçilemez bir unsurudur. Matisse'e göre "rengin görevi ressam tarafından duyulan coşturucu dramı seyircilerin duygularına aktarmaktır."²⁴ Manet'e göre ise "renk, bir zevk ve duygu işidir."²⁵ Renge sanatsal soluğu veren ressamdır. Yoksa palete gelişigüzel sıkılan renklerin hiçbir sanatsal anlamı yoktur. Sanatçının asıl amacı paletindeki boyayı renk haline getirmektir. Daha sonrada renklere renklerle karşılık vererek tuvaline sanatsal bir soluk aldırma amaçlamaktadır.

Sanatçı için önemli olan, renklerle tuvalinde en itici yada en güzel duyguyu yakalamaktır. Bu gibi duyguların en iyi ifadecisi, Van GOGH'dur. "Hollanda'daki ilk döneminde karanlık renklerle çalışan Van GOGH; Japon estamplarını ve Rubensi tanıdıktan, izlenimcilerin yapıtlarını inceledikten sonra, renkçi bir anlayışa yöneldi. Özellikle Arles döneminde Güney Fransa'nın kızgın güneşi altındaki parlak renkleri tuvaline aktardı."²⁶ Örnek olarak, "Gözü kamaştıran renkleri Van Gogh, güneş etkilerini verebilmek için kullanıyordu."²⁷ Resimlerinde, boyanın kabalığını, hırçınlığını, sıcak-soğuk ilişkilerinin verdiği psikolojik hazzı rahatça duyabiliriz. Ressam, renklerle aktarmak istediği duyguları şöyle ifade ediyor. "Ben; kırmızı ve yeşille, insana dehşet veren insani ihtirasları tasvir etmek istedim."²⁸ Van GOGH, yaptığı resimlerle çağına damgasını vururken, "onları insanın iç dünyasının ifadesi olarak

²³ Sezer TANSUĞ, "Sanatın Görsel Dili", İstanbul, 1982, s. 62.

²⁴ ASLIER, s. 84.

²⁵ Adil MORAN, "Manet'den Picasso'ya 20 Çağdaş Ressam ve Ötekiler", İstanbul, 1966, s. 10.

²⁶ Alpay KABACALI, "GOGH, Vincent Van", SANAT ANSİKLOPEDİSİ, ?, 1991, s. 124.

²⁷ Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, "Resme Başlarken", Ankara, 1986, s. 486.

²⁸ TURANI, s. 18.

incelediği görülüyordu. Özellikle bu dönem sanatçılarındaki görülen rengin, insan duygularının karşılığı olarak kullanılması, renklerin insanda kimi belirli duyguları uyandırdığının anlaşılması ile ilgiliydi."²⁹ Bu dönemde sanatçılar gözlemledikleri doğasal nesnelere; insani duygularla ifade etmeye çalışıyorlardı. Eserlerinde ıstırap duygularını ya da sükunet hissini verebilmek için, ressamlar büyük bir coşkuyla renkleri kullanıyorlar ve seyircisinde aynı yönde etkilenmesini bekliyorlardı. Artık sanatçılar sonsuz düşüncelerin ışığı altındadırlar. Biçimselliğin kesin kuramsallığını reddetmişler ve renk dünyaları içerisinde yeni bir arayışa yönelmişlerdir. Gide'nin "sanat, hayatın yeter olmadığı yerde başlar demesi"³⁰ gibi sanatçılarda, renklerle yeni bir boyutta nefes almaya yönelmişlerdir. Soulages ise çalışmalarının amacını "Resim yapmak bana aradığım şey üzerinde bilgi vermektir"³¹ diye yorumlar. Belki de ressamlar bunun için resimdeki arayışlarını renklerle sürdürme gelmişlerdir. Doğadaki renklerin sonsuz güzelliklerden etkilenerek resimlerini yaratmışlar ve düşüncelerini bu eserlerle birleştirerek kendi dünyalarını bulma yolunu seçmişlerdir.

Ş. 5. TABİATTA RENK

Rengi tek başına düşünmenin olanağı yoktur. Tabiat, sanatta ve suni objelerin hepsinde başlı başına tek bir renkten söz edilemez; çünkü renk çevresiyle etkileşim halindedir. Objenin boyutlarını ya da özelliklerini belirten unsurları renklerdeki zıtlıklarla görebilmekteyiz. Yani gözümüz renksel çelişkilerin yardımıyla bir objenin yüzeyini algılayabilir. Bir nesneyi biçim sınırladığına göre, rengide objenin biçimi sınırlar. Bu sınırlar içerisinde algılanan doğasal renkler insan üzerinde değişik duygular uyandırır. Tabiatdaki renkler yerine göre insana mutluluk ve huzur, bazen de üzüntü verirler.

²⁹ Herbert READ (Çev.Güner İNAL-Nuşin ASGARİ), "Sanatın Anlamı", İstanbul, 1960, s. 202.

³⁰ TURANİ, s. 26.

³¹ TURANİ, s. 26.

Tabiat bizi renksel zenginlikleri ile etkiler. İlkbaharın canlı renkleri sevinç ve mutluluk etkisi yaratırken, sonbaharın yada kışın kasvetli renkleri hüznün etkisi yaratmaktadır. Doğa aynı ağaçlara, aynı toprağa ve aynı canlılara sahiptir; ama değişen tek unsuru renkleridir.

Bu değişen renklerde oluşan atmosfer, bir çok ressam için ilham kaynağı olmuştur. Cezanne, tabiat karşısında duyduğu hisleri şöyle açıklar. "Biz tabiatla ne görüyorsak hakiki değildir. Dağınık ve uçucudur. Tabiat daima aynıdır ve ondan bize görünen şeyde, ona ait birşey mevcut değildir."³² Burada sanatçının görevi ise "doğaya değişiklik"³³ vermektir. Sanatçı kendi sanatındaki doğasal üslubunu ise "ben tabiatı realize ediyorum"³⁴ diyerek açıklar. Cezanne, paletindeki renklerin yardımıyla an ve an değişen doğasal renklerin büyüleyici uyumunu açıklamaya çalışmıştır. Doğa üzerinde renkler adeta bir sihirli değnek gibidir. Ressamlar; sonsuz renk tonlarını kullanarak bazen soğuk bir kış gününü ısıtabilir ya da sonbaharın kasvetli havasını fırçasındaki renklerle silebilirler. Bu sonsuz renk dünyasının içersinde ressamın görevi doğanın bütün güzelliklerini insanlara ulaştırmaktır.

Ş. 6. RENGİN GÖZE ETKİSİ

İnsanoğlu tüm yaşamı boyunca renklerle iç içe yaşar. Bunun içinde sevdiği renkleri her zaman çevresinde görmek ister. Beğenileri doğrultusunda, yaşadığı ortamları çeşitli renklere boyar.

Renk, insanı en çok iki yönde etkiler. Bunlar fiziksel ve psikolojik yönlerdir. Açık tonlardaki sıcak renkler, insanı fiziki yönden etkiler. Örneğin sarının koyu fon üzerindeki çığırkanlığı bu grup içinde değerlendirilir. Renkler koyulaştıkça ve hakimiyet oranları çoğaldıkça insanı psikolojik yönden iyi ya da kötü etkilemeye başlar. Bu etkilenmeleri birey göz yolu ile algılar. Gözü etkileyen bu renksel

³² TURANİ, s. 12.

³³ TURANİ, s. 12.

³⁴ TURANİ, s. 12.

unsurlar iyi yönde olsa bile bir süre sonra göz aynı renge bakmaktan rahatsızlık duyar ve çevresinde dinlenebileceği başka renkleri arar. Bu bir nevi beynin renge karşı duyarlılığını gösterir. Bunun içinde göz bir rengin yanında diğer bir rengide arar. Örneğin, çölde uzun süre kalan insanların serap görme olayı çok eskilerden beri bilinir. Bu gözün, beyin vasıtasıyla aynı renklere karşı psikolojik bir tepkisidir. Genellikle görülen seraplar, sarı kumların çıldırtan sıcaklığına karşı ya denizlerin serinleten mavisi ya da insana büyük huzur veren yeşilliklerle ilgilidir. Bilimsel olarak incelendiğinde mavinin ve yeşilin, insan psikolojisini rahatlatan ve gözü dinlendiren bir özelliğe sahip olduğu görülür. Göz, mavinin tonları içersinde gök mavisinin dinlendiriciliğini seçerken, hiçbir zaman kobalt mavisinin rahatsız edici tonunu seçmemektedir.

Gözümüz, renklerin yanıtıcı özelliklerinden etkilenerek cisimlerin hacimsellikleri hakkında farklı yargılara ulaşmamıza yol açabilir. "Sıcak renkli eşyaların daha yakında ve olduğundan daha büyük, buna karşı soğuk renkli cisimlerin uzakta ve daha küçük görünmeleri, hacimlerde derhal etkilerini gösterir. Bir hacimde duvarlar sıcak renklerle boyanırsa içerde oturan bir insana bu duvar olduğundan daha yakın görüneceğinden; bu hacim olduğundan daha küçük görünür. Bunun tersi olarak, duvarları soğuk renklere boyanmış olan hacimler daha geniş görünürler. Eğer bir hacmin tavanı sıcak renklere ve bunların koyu tonlarına boyanırsa; tavanın daha yakın görüneceğinden alçak ve basık bir hacim tesiri hasıl olur. Soğuk renklere ve bunların açık tonlarına boyanmış tavan ise bu hacmi daha yüksek gösterir. Bir odadaki yapı bünyesi ile ilgili düşey ve yatay çizgilerin renklerle daha belirli hale getirilmeside hacim görünüşüne etki yapar."³⁵ Bu çelişkiler algılama sırasında beynimizde oluşur. Çünkü göz elde ettiği algıyı mükemmel bir şekilde beyne iletir. Beynimiz büyük bir algılama gücüne sahiptir, daha önce elde ettiği duyuların etkisini, sonradan elde edebileceği algılara iyi bir şekilde yansıtma özelliğine sahiptir. İnsan beyninin bu

³⁵ GÜNGÖR, s. 36.

özelliğinden en çok ressamların yararlandığı görülür. Örneğin, bir ressam eserinde soğuk renkleri kullanarak derinlik etkisini ya da soğuk renklerin arasında sıcak renkleri kullanarak izleyiciye yakınlık hissini verebilir. Bunlar rengin kullanılış amaçlarına göre beynimizde uyandırabileceği etkileri gösterir.

İKİNCİ BÖLÜM

RENKLERİN SINIFLANDIRILMASI VE PSİKOLOJİK ETKİSİ

Birinci Kısım

ANA RENKLER VE PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Ş. 1. ANA RENKLER

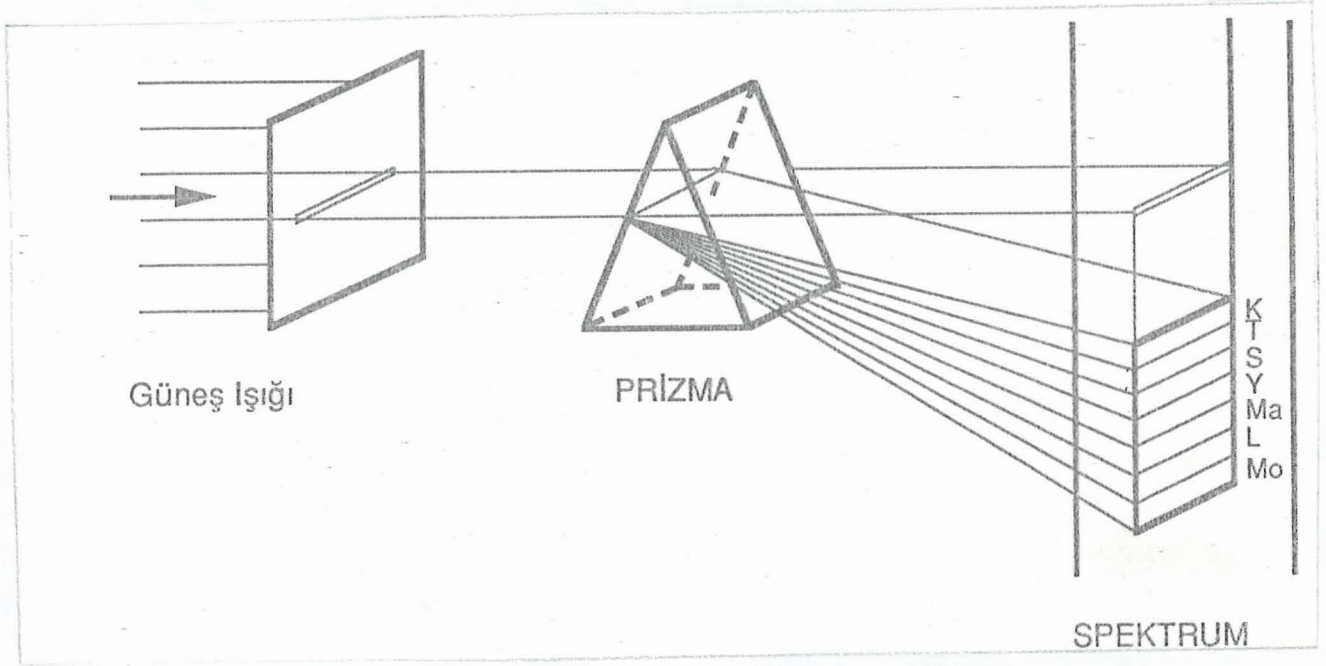
Işığın renklerine ayırmakta en geçerli yol ışığı prizmadan geçirmektir. "Camdan yapılmış üçgen tabanlı bir prizmaya ışık prizması denir."³⁶ Güneş ışığına bakıldığı zaman göz sarı-yeşil karışımındaki bir rengi algılar. Eğer güneş ışığını analiz edersek kırmızı, turuncu, sarı, yeşil, mavi, lacivert, mor gibi renkleri görürüz. Bu yedi renk ailesinde kırmızının maviden daha az kırılarak prizmadan geçtiği görülür. Bunun içinde ışık tayfında kırmızı renk en üstte, mor ise en altta yer alır.

Işık üzerine yaptığı deneylerle en çok tanınan bilgin Sir Isaac NEWTON'dur. Güneş ışığının prizma yardımıyla ayrılan altı rengini (kırmızı, turuncu, sarı, yeşil, mavi, mor) kendi etrafında dönebilen bir diske sürer. "Bu disk döndürüldüğü vakit göz teker teker renkleri ayırt edemez ve hemen hemen beyaz gibi görülür."³⁷ Bu da ışığın ayrılmasıyla elde edilen renklerin karıştırılmasından yine beyaz ışığı

³⁶ "Prizma", Bilimler Ansiklopedisi, Tercüman Yayınları, İstanbul, ?, s. 424.

³⁷ "Renk", Bilimler Ansiklopedisi, s. 436.

elde edeceğimizi gösterir. "Yıllar sonra fizikçi Young'da; Newton'un yaptığı deneyin tersini gerçekleştirdi. Newton ışığı tayfın altı rengine ayırmıştı. Young ise ışığı yeniden oluşturdu. Tayfın altı renginin birer ışınını beyaz bir perdede birbiri üzerine düşürerek beyaz ışığı elde etti.

Resim 1: Spektrum (tayf) renkleri.

Young önemli başka bir ışık özelliğini de kanıtladı. Renkli lambalarla yaptığı deneylerde, uyguladığı eleme yöntemleriyle tayfın altı renginin yine aynı tayfta yer alan üç temel renge (sarı, kırmızı, mavi) indirgenebileceğini gösterdi. Sadece kırmızı, yeşil ve koyu mavi renklerle beyaz ışığın elde edilebileceğini buldu. Ayrıca bu üç rengi ikişer ikişer karıştırarak, siyan mavisini, macenta kırmızısını ve sarı renklerini elde edebileceğimizi anladı.³⁸ (Siyan mavisini: Bir ışık rengi için kullanılan teknik terimdir. Bu rengin tonu orta yoğunlukta bir doğal maviye denk düşer. Macenta kırmızısı: Orta tonda mavimsi kırmızı, bir renktir).

³⁸ Jose'm PARRAMON (Çev. Erol ERDURAN), "Resimde Renk ve Uygulanışı", İstanbul, 1991, s. 12-13.

Boyada ise ışık tayfında yer alan tüm renklerin karışımından beyaz elde edilememektedir. Maddesel renklerin karışımından ortaya

Resim 2: Ana Renkler

kirli griye yakın bir renk çıkar. Işığın oluşturan yedi renkten üçü (sarı, kırmızı, mavi) hiçbir renk karışımından elde edilemediği için bunlar ana renkler sınıfını oluşturur. Diğer bütün renkler bu üç ana rengin birbirleriyle ayrı ayrı ve ikişer ikişer birleştirilerek karıştırılmasından oluşturulur.

*Kırmızı, sıcak
ve enerjik*

Ş. 2. KIRMIZININ İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Kırmızı, sıcak renkler grubunda yer alır. Aynı zamanda ana renktir. Sınırsız coşkunuğu ile kabına sığmayan heyecanlandırıcı bir renktir. Kendi iç özelliğinden kaynaklanan büyük bir enerjiye sahiptir. Bu yüzden kendisine karşı konulamayacak bir gücü bünyesinde bulundurur ve insana huzursuzluk verir. Her zaman canlıyı hırçınlığa itebilen bir renk olduğu için, etkisi özellikle İspanya'daki boğa güreşi arenasında bolca görülür. "Bu renk dinamik ve tahrik edicidir. Aynı

zamanda şiddet, nefret ve işkence gibi duyguların da sembolüdür.³⁹ Tabiki bu duyguların aksi tesirlerini de insan psikolojisinde görebiliriz. Yapılan araştırmalara göre bu rengin hırçınlığına karşı insan bünyesinde mücadelecilik duygusunun geliştiği görülür.

Kırmızı tek başına olay yaratabilen bir renktir. Örneğin, yanan maddelerin dönüşümü kırmızı olur. Bu dönüşüm öyle bir olaydır ki; insana hem psikolojik hemde fiziksel olarak sıcaklık verir. Bunun içinde insanda ya uyarıcı ya da tepkisel bir hareket başlatabilir.

Van GOGH, kırmızının bütün bu karmakarışık duygularını "Gece Kahvesi" adlı eserinde şöyle dile getirir. "Bir kahvenin duvarlarını öyle bir kırmızı ve öyle bir yeşille boyamak gerekir ki, insan burada rahatça katil olabilsin!"⁴⁰ Burada ressam, kırmızının yakıcılığı ve taşkınlığı ile yeşilin masumiyetini ve serinliğini bir araya getirmeyi amaçlar. Bu ani duygu değişimleri insanı çıldırtabilirdi.

Resim 3: Vincent VAN GOGH "Cafe at Night" 1888 Paris.

³⁹ KALMIK, s. 38.

⁴⁰ EYÜBOĞLU, s. 424.

Kırmızının kendine has çılgınlığı ve taşkınlığı sanatçılar için çoğu zaman bir tutku olmuştur. Örneğin, Amerikalı heykeltıraş Alexander CALDER, yaptığı heykelleri Calder kırmızısı denilen bir kırmızı ile boyardı. "Amerika'nın bir kentinde tren istasyonu için yaptığı bir heykelin renginin değiştirildiğini haber alır almaz, sanatçı iki kutu Calder kırmızısı alıp doğruca o kentin yolunu tutmuş ve heykeli asıl rengine kendi eliyle yeniden kavuşturmuştur. Bu örnek sanatçının renk ögesinde, bireyleştirme isteklerindeki göstermektedir."⁴¹

Ş. 3. KARIŞIMLARINA GÖRE KIRMIZININ PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Her renkte karşılaşılabileceğimiz gibi kırmızının açıklık ve koyuluğuna göre çeşitli türleri vardır. Bu özelliklerine göre de kırmızı insan psikolojisi üzerinde çeşitli etkiler yaratır.

Buna göre açık değerdeki kırmızı güven, hakimiyet ve sevgi duygusu uyandırır. Orta değerdeki bir kırmızı ise, düzenlilik duygusu verir. Kan rengindeki kırmızı ise insanda iç tepkisel duyguları ortaya çıkaran bir etki bırakır. Bu kırmızı insanın iç dünyasına hüznün etkisi verir. Bu renk soğudukça kendisini mavinin dinlendirici etkisine bırakır ve aktifliğini yavaş yavaş kaybeder. "Örneğin; Robbia kırmızısı mavi ile karıştırıldığında soğur, bu durumda kırmızı iç sıcaklığını muhafaza eder ama, etkin elemanını yavaş yavaş kaybeder."⁴² "Kırmızı, mavilikler arasında hayat ifadesidir."⁴³

Bu rengin, turuncuya doğru yaklaştığında aktifliğini kaybettiği ve donuklaştığı görülür. Ancak sarının hafifliği karşısında yinede kendi özelliklerini koruyabilir. Kırmızı, beyazla karışınca, bir canlılık kazanır. Bu renk pembe'dir. Yapılan psikolojik araştırmalara göre en çok kırmızı renk sevilir ama tonlarından en çok beğenilen pembe'dir. Bu rengi duygularıyla en iyi yaşatan çingeneledir. Çingeneledir, danslarını, kıvraklıklarını ve mutluluklarını, pembe ile birleştirirler. Genellikle

⁴¹ Sezer TANSUĞ, "Herkes İçin Sanat", İstanbul, ?, s. 128.

⁴² ETİ, s. 56.

⁴³ İZGİ, s. 27.

Ruby kırmızısının beyazla karıştırılmasından elde edilen pembeye çingene pembesi denir. Pembe aynı zamanda "kadınlık sembolü"⁴⁴ dır. Renksel olarak çok büyük zenginliğe sahip olan kırmızının özellikle Akdeniz ülkelerinde yaşayanlarda olduğu gibi, sıcak kanlı insanların üzerindeki etkisi oldukça önemli kabul edilir.

Ş. 4. TABİAT ÜZERİNDEKİ KIRMIZININ ETKİSİ

Kırmızının kullanıldığı yerlere göre coşkunluk, canlılık, nefret ve mücadelecilik gibi duygular uyandırdığını bilmekteyiz. Bu renk herhangi bir doğasal maddenin özelliği olarak kullanılırsa, nesne üzerindeki insan duygularının da değişebileceğini unutmamalıyız.

"Kırmızıyı gök ile, çiçekler ile, insan çehreleri ile, giysiler ile, atlar ile ve ağaçlar ile bağdaştıralım. Göreceğiz ki, kırmızının bu değişik doğa formları ile birleşmesinden değişik izlenimler doğacaktır. Fakat hepsinde ortak bir titreşim bulunacaktır. Bu titreşim, renk yalın olarak seyredildiği takdirde elde edilen titreşime hayli yakındır. Örneğın; bir kırmızı gök, yangın yada gün batımını düşündürür, yani ihtişamlı ya da tehditlidir, tahrik edici bir yanı vardır. Giysilerin kırmızısı bambaşkadır. Örneğın; çalışmanın tüm alanına hüznün hakim ise ve bu hüznün figür üzerinde toplanmış ise giysideki kırmızı duygusal bir durumu yansıtır ve varolan hüznü büsbütün belirtir. Bu durumda klasik bakımdan hüznü olarak kabul edilen bir renk kullanılmış olsa idi, bu renk hüznün izlenimini arttırmak yerine eksiltirdi ve dramatik etkiyi sağlayamazdı. Bu durum, yapı itibariyle hüznü bir dizilişini sağlayan kırmızının karışmasından doğmaktadır. Çünkü kırmızıya tamamen yalın olarak ve ön yargısız olarak bakıldığında, normal şartlar altında bu renk hüznün etkisi yapmaz. Kırmızıyı bir ağaçta kullanırsak her şey değişir. Örneğın; akla bir sonbahar kavramı gelebilir ve hemen tabii dramatik titreşim doğar. Kırmızı atta ise durum değişir. Kırmızı bir atın sözünü etmek dahi bize başka bir atmosferi düşündürür. Bu birleşim gerçekteki

⁴⁴ Nevide GÖKAYDIN, "Öğretimde Tasarım ve Görsel Algı", Ankara, 1990, s. 37.

olanaksızlığı çevresinde doğa dışı bir havayı estirir. Kırmızıyı bir çehre ile birleştirelim. Bu tabii bir ortamda heyecan ifade edebilir, ya da özel bir ışık etkisi olarak açıklanabilir. Bu durumda çalışmanın diğer kısımları büyük bir soyutluluk gösteriyorsa, yüzdeki kırmızının yapacağı etki tabilikten kopacaktır."⁴⁵ Ayrıca kırmızının doğa üzerinde delici bir etkisi vardır. Örnek olarak; bir ilkbahar mevsiminde kır çiçekleri arasındaki kırmızı gelincikleri hemen farkedebiliriz. Bu da kırmızının doğal renkler içindeki yoğunluğundan ve etkinliğinden kaynaklanır.

Ş. 5. KIRMIZININ TOPLUMLARDAKİ YERİ VE KULLANIM

AMAÇLARI

Kırmızı, primitif insanların ilk keşfettikleri renkler arasında yer alır. İspanya'nın kuzeyinde bulunan Altamira ve Fransa'nın güneyinde yer alan Lascaux mağaralarındaki resimler incelendiğinde, bolca kırmızı renge rastlarız. Primitif insanın doğasal özlü bir boya olan kırmızıyı, bu denli çok kullanmasının nedeni, belki de insan üzerindeki kuvvetli etkisinden kaynaklanıyordu. Ayrıca, tunç çağından kalma mezarlarda, ölünün yanında bulunan çeşitli kaplar içersinde, bolca kırmızı boyanın bulunması bu rengin hayatlarında önemli bir yer tuttuğunu gösterir.

Bunun dışında Eski Mısır'lılardan kalan eserlerde, dört veya beş renk görülür. Mısır'lıların "ençok kullandıkları renkler kırmızı ve sarı"⁴⁶ dır. Eski Mısır'lıların yaşadığı dönemlerde camın büyük önemi vardı "bir kırmızı cam parçasının hakiki bir yakut parçasıyla eş değerde"⁴⁷ olduğu bilinmektedir. Mısır'ın etkisi altında gelişen Yunan sanatında da aynı özellikler görülür. Örneğin; "Eski Yunan heykelleride genel olarak mavi ve kırmızı renklere boyanırdı."⁴⁸

⁴⁵ ETİ, s. 58.

⁴⁶ KALMIK, s. 43.

⁴⁷ M.Oktay MARAL, "Işıklı Cam Resmi Vitray", İstanbul, 1971, s. 10.

⁴⁸ TANSUĞ, Herkes..., s. 128.

Kırmızının özellikle dini amaçlı heykelerde bolca kullanıldığı görülür. "İspanyol kökenli Amerikan toplumlarında "santos" adı verilen bir tür dinsel ağaç heykelleri çok yaygındır. Bu santosların boyanmasında ilginç olan yan, bu heykellere kırmızı boya yerine insan kanının sürülmesidir. İspanyol kökenlilerin dinsel tutkular yönünden nedenli ileri gittiklerini bu adet çok iyi gösterir."⁴⁹

Orta çağlarda yaşayan insanlar tarafından İsa, Havari "yada Azizlerin çoğunlukla ağaç yada mermerden yapılmış heykelleri boyanırdı. İsa'yı çarmıha gerilmiş olarak gösteren ağaç heykeller evlere ulaşacak kadar çoğaltılmış ve İsa'nın çarmıhta kanının aktığını belirten kırmızı boya kullanımına gereken önem verilmiştir."⁵⁰ Çağlar boyunca kırmızı renk toplumlar için önemini korumuş ve köklü özellikler meydana getirmiştir.

Günümüzde de kırmızı renk toplumsal simgeler için çokça kullanılır. "Bazı milletler bu kırmızı rengi yurt severlik duygularını kamçılayan bir renk olarak kabul ederler."⁵¹ Örneğin; Türkler ve Japonlar için böyledir. Ayrıca "kırmızının çok uzaklardan göze çarpması dolayısıyla memleketler onu tehlike işareti olarak kullanır."⁵² Örnek olarak; "Amerikalılar için kırmızı tehlike ifade"⁵³ eder.

Kırmızı toplumsal hayatta aşkın ve sevginin sembolüdür. "Birçok halkta ışık; çoğu ışıklı renkler güzel renkler olarak alınmıştır. (Örneğin; Rusça'da "krasni" sözcüğü, hem kırmızı hem de güzel anlamına gelir. Türkçe'de "al" sözcüğü, hem kırmızı, hem de çekici güzel, "albenili olma", "allanma" anlamına gelir)."⁵⁴ Bu da toplumsal hayatta kırmızının güzellik ifadesi olarak kullanıldığını gösterir.

⁴⁹ TANSUĞ, Herkes..., s. 129.

⁵⁰ TANSUĞ, Herkes..., s. 129.

⁵¹ KALMIK, s. 38.

⁵² KALMIK, s. 38.

⁵³ Latife GÜRER, "Temel Tasarım", İstanbul, 1990, s. 40.

⁵⁴ Alpay KABACALI, s. 325.

Bir başka özelliği ise, kırmızı ışığın, diğer ışıksal renklere göre, daha zor dağıtılmasıdır. Günlük hayatta "kırmızı ışık trafikte tehlike işareti olarak kullanılmaktadır. Çünkü sis ve pusan kapanmaz."⁵⁵ Bu da tehlike arzeden birçok yerde kırmızı ışığın kullanılmasının tesadüflerden kaynaklanmadığını gösterir.

Ş. 6. KIRMIZININ SAĞLIKSAL ETKİLERİ

Renkler içinde ençok kırmızının insan üzerinde etkisi vardır. Bundan dolayıda tıpsal alanda kırmızı oldukça fazla kullanılır. Goethe, "kırmızının insana güç verdiğini söyler." "Yapılan tecrübelerde kırmızı rengin adalede gerginlik yaparak kan dolaşımını hızlandırdığı ve teneffüsü sıklaştırarak heyecanı arttırdığı görülmüştür."⁵⁶ Bu durumu, kırmızının kan rengini oluşturması ve bundan dolayı insan psikolojisinde iç tepkisel çağrışımları daha aktif hale getirmesi, şeklinde yorumlayabiliriz. Bu özellik değişik açıdan şöyle ifade edilir. Kırmızı "tahrik edici ve dolayısıyla aktif bir etkiye sahiptir. Heyecan vericidir ve bazı doktorlara göre de, insanın tansiyonunun artmasına sebep olur."⁵⁷

Yapılan araştırmalar ençok "kırmızı rengin tercih edildiğini göstermektedir. Verilen malumata göre kırmızı renk parlaklığı ve uyarıcı vasıflarından dolayı sevilmetedir."⁵⁸ Bunun içinde kırmızının "cinsi hisler üzerinde de garip bir etkisi vardır."⁵⁹ Aynı zamanda "kırmızı ışık antidepressif"⁶⁰ hastalıkların tedavisinde oldukça yaygın bir şekilde kullanılır.

⁵⁵ "Kırmızı", Bilimler Ansiklopedisi, s. 304.

⁵⁶ KALMIK, s. 38.

⁵⁷ N.İrfan İLTER, "Modern Döşemecilik ve Ev Dekorasyonu", Ankara,

⁵⁸ Henry E.GARRETT (Çev. Fevzi ERTEM-Remzi ÖNCÜL), "Psikolojiye Giriş", İstanbul, 1965, s. 93.

⁵⁹ İZGİ, s. 27.

⁶⁰ "Renk", Meydan Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, İstanbul, 1986, s. 9769.

§. 7. SARININ İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Ana renk grubunda yer alan ikinci sıcak renk sarıdır. Bu renk uçarılığı bakımından çok sevilir. Psikolojik olarak incelenirse çılgınca duyguların görüntüsü olarak nitelendirilebilir. Yapılan araştırmalara göre "sarının ferahlık, sevinç, temizlik, aydınlık, mutluluk kavramları ile çağrışım yapan etkiler doğurduğu sonucu elde edilirken, bir başka araştırma aynı rengin, zayıflık, hastalık, fakirlik ve mutsuzluk gibi kavramlar da çağrışım yaptığı ileri sürülmektedir."⁶¹ Bu bakımdan sarının her zaman ele avuca sığmaz hırçınlığı ile karşı karşıyayızdır. Bütün bu özelliklerinin yanı sıra; sağ duyunun, güzel düşüncelerin ve mantığın rengidir.

Sarı renkten bir derinlik izleniminin beklenilmesi hayaldir. Çünkü sarı dışa yönelik bir renktir. "Bir daire çizip içini sarı ile dolduralım. Bir süre dikkatli baktığımızda sarının merkezden bir hareket kazanarak dışa doğru yayıldığını ve adeta bakana doğru yaklaştığını görürüz. Sarı daire bu yayılması ile göz alıcı bir nitelik gösterir. Sarının bakana yaklaşma hareketi, rengin kuvveti arttırıldıkça inanılmayacak kadar çoğalır. Dağılma hareketi ise; her hangi bir maddesel enerjiyi çevreye yayar. Fakat bu dağılım bütün yönlerde düzensizdir. Direkt olarak sarıya bakıldığında insan huzursuzlaşır, rahatsız olur. Bu renkte bulunan güç mucizesi şiddetli bir etki yapar. Sarıyı, esas bünyesini zedelemeyen değiştirmek mümkün değildir."⁶² Bu bakımdan saf olarak derinlik etkisi vermesi mümkün değildir.

Ressamlar tarafından çalışma zevki ve güven duygusu verdiği için bu renk çok sevilir. Bunun içinde sarı renkle şekillenen resimlerde iç dünyasal bir yakınlık duyulur. Picasso, bu rengin ressamlar üzerindeki etkilerini şöyle yorumlar. "Kimi ressamlar vardır, güneşi sarı bir leke haline getirir, kimi ressamlar vardır ki sarı bir lekeyi güneş haline

⁶¹ SİREL, s. 8.

⁶² ETİ, s. 47.

getirirler."⁶³ Bilindiği gibi sarı hem güneşi hemde güneş ışığının renklerinden bir tanesini ifade eder. Bu nedenle sarıda güneşin sıcaklığını ve diğer bütün renklerin renk zenginliğini bulabiliriz.

Ş. 8. KARIŞIMLARINA GÖRE SARININ PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Sarı, mavi ile soğuklaştırılmaya başlanınca tüm çılgınlığını kaybetmeye başlar. Bir süre sonra da kendini sakin ve dinlendirici bir yeşilin tonuna bırakır. Bu durumda yayılma ve yaklaşma hareketselliğini kaybederek soğuk renklerin özelliklerini bünyesinde toplar.

"Sarı, zeytuni yeşile bakan bir renk aldığı zaman, korkaklığı ve kıskançlığı temsil eder."⁶⁴ Sarı, kendi gibi kararsız bir renk olan gri ile karıştırılırsa coşkusal özelliğini hemen kaybeder. Çünkü sarı canlılığını ancak yoğunluğu kuvvetli olan renklerde bulabilir. Bunun içinde yoğunluğu fazla olan renklerle karıştırıldığı zaman onlara değişik psikolojik etkilerde bulunur. Sarıyı beyazla karıştırdığımız zaman etkisi dahada kuvvetlenir. "Goethe'ye göre canlı sarı gülünçlük fikri, açık sarı ise soyluluk verir."⁶⁵ Hele beyazla yanyana gelince soyluluk fikri daha da artar. Açık sarı; insanda genellikle limonu çağrıştırır. Limonun özelliğinden dolayı da bu renk bizde ekşimsi bir duygu yaratır. Limon sarısı; aynı zamanda canlı bir renk olduğu için göz onu tutmakta zorluk çeker. Gözümüz bu rahatsız edici etkileşimden kurtulabilmek için mavinin yada yeşilin dinlendirici, sakinleştirici özelliklerini aramaya başlar.

⁶³ Fikri CANTÜRK, "Biçimsel Sanatlarda Temel Sorunlar", Samsun, 1984, s. 40'dan Herbert READ (Çev. Güner İNAL-Nuşin ASGARİ), "Sanatın Anlamı", İstanbul, 1974, s. 152.

⁶⁴ KALMIK, s. 38.

⁶⁵ Meydan Larousse, Büyük..., s. 530.

§. 9. SARININ SAĞLIKSAL VE TOPLUMSAL ETKİLERİ

Sarı, delilerin coşkunsal psikolojik etkilerini taşıyan bir renktir. Bu renk insanı çılgınca bir sarhoşluğun etkisi altında bırakır ve hareketlerini düzensizleştirir. Bunun için morali bozuk ve psikolojik çöküntüde bulunan insanları neşelendirmek için sarı renk kullanılır. Yine psikolojik araştırmalara göre "sarı renk, uzun zaman seyredildiğinde kanın damarlarda daha muntazam işlemlerini sağlar, sinir sistemini tembihler."⁶⁶

Bu rengi tarihsel olarak incelediğimiz zaman kuvvetli çelişkilerin altında kalabiliriz. Bütün bunlar sarının uçarılığından kaynaklanır. Örneğin; Hristiyanlarca kutsal sayılan, Çin'liler tarafından çok sevilen bu renk, Ortaçağ Avrupası'nda lanetlilerin rengidir. Geçmişten günümüze kadar bu renk, bulaşıcı hastalıkların sembolüdür ve renksel kuvvetini yükselten üçgensel formlar içerisinde sembolize edilir. Bu bakımdan incelendiğinde bir karantina rengi olarak karşımıza çıkar. Bütün bu özellikleri ile, psikolojik yönden tam anlamıyla kendisini ifade eder.

§. 10. MAVİNİN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Üçlü ana renk grubunda yer alan tek soğuk renk mavidir. Mavinin tonları açıldıkça uzaklığı ve sonsuzluğu temsil eder. Koyulaştığında ise çekicilik fonksiyonları görülür.

Dairesel formlarla mavinin etkisi daha da kuvvetlenir. "Bir daire çizip, içini mavi ile dolduralım. Bir süre dikkatli baktığımızda mavi, merkeze doğru yönelerek bizden uzaklaşır."⁶⁷

Mavinin görsel etkilerinin dışında bir de insanı psikolojik yönden etkileyen unsurları vardır. Mavi, insanda temizlik, rahatlık, sükunet ve dinlendirici bir etki yaratır. Mavi, "ruh gibi uçucu bir renk, nihayetsiz ve sınırsız atmosferi ifade eder." Ayrıca "mavi insanda düşünme, karar verme ve yaratıcı fikirlerin doğmasına yardımcı olur."⁶⁸ Bunun içinde

⁶⁶ Nurullah BERK, "Resim Bilgisi", Ankara, 1968, s. 97.

⁶⁷ ETI- s. 56.

⁶⁸ KALMIK, s. 39.

en çok çalışma alanlarında kullanılan bir renktir.

Ressamlar bu rengi; daha çok soğukluk etkisi ve derinlik hissini verebilmek için kullanırlar. Bu rengin değişik tonları üstüste sürüldüğü takdirde resme hemen bir derinlik duygusu ve hemde çok güzel uyum kazandırılabilir. Gauguin, "bir litre mavi, bir gram maviden daha mavidir,"⁶⁹ ifadesiyle sanki bu rengin kendi iç dünyasındaki zenginliğini anlatmak ister.

§. 11. KARIŞIMLARINA GÖRE MAVİNİN PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Mavinin açık yada koyu tonları, insan psikolojisinde değişik etkiler meydana getirir. Yapılan psikolojik araştırmalara göre mavi, koyulaştıkça siyah ile yakınlık etkisi uyandırır. Bu fiziksel bir yakınlıktır. Mavi, siyaha doğru yaklaştıkça, insanda keder, hüznün ve sıkıntı duygularını uyandırmaktadır. Bu duygular çok istenipte sahip olunamayan hayallerin kırıklığı yada sonsuz sorunların verdiği bıktırıcılık hisleri olarak yorumlanabilir. Bunun içinde mavi koyulaştıkça, insanı daha çok içine çeker. Bu çekiciliğin, insanın psikolojik dünyasındaki dengesizliklerden kaynaklandığı düşünülebilir.

Fakat mavi, açıldıkça karamsarlık ve çekicilik etkisini kaybetmeye başlar. Açık tondaki bir mavi, insan psikolojisi üzerinde sonsuzluk etkisi yaratır. Mavi, su ile havanın berraklığına yaklaştıkça, dinlendirici etkisi dikkat çekici bir şekilde yükselir. Bütün bu olumlu etkilerine rağmen; açık mavi "bazen insan ruhunda bir soğukluk, yalnızlık ve dolayısıyla hüznün etkisi"⁷⁰ yaratabilir. Bu da mavinin insan düşüncesinde yoğun bir duygu tufanı yaratabilecek düzeyde bir renk olmasından kaynaklanır.

⁶⁹ EYÜBOĞLU, s. 424.

⁷⁰ İLTER, s. 254.

§. 12. MAVİNİN TOPLUMLARDAKİ YERİ VE KULLANIM

AMAÇLARI

Çok eskilerden beri mavinin toplumlar üzerindeki etkisi, inkar edilemez. Bu rengin toplumlardaki dinsel inançları güçlendirdiği ve bireyler arasında doğruluk etkisini arttırdığı bilinir. Mavi, bir çok toplumlarda adeta dürüstlüğün bir sembolü haline gelmiştir. Örnek verecek olursak; Yunan toplumunda "tutucu kesimin simgesel rengidir ve Yunan bayrağında da egemen olan tek renk budur. Yunanistan'da "mavi" ve "yeşil" renk simgeleriyle siyasal iktidar savaşını sürdüren kesimler, Bizans'ta da geçerli olan ve aynı renk simgelerine bağlı bulunan bir geleneği sürdürmüş olmaktadır."⁷¹

Türkler içinde bu rengin önemi, büyüktür. Hatta Türkuaz mavisi Türklere hitaben isimlendirilmiş bir mavidir. Zaten Türk halkının geleneksel motifleri içersinde, mavinin çeşitli tonlarının oldukça fazla kullanıldığı görülür. Osmanlı tarihini incelediğimizde ise; "yeşilden sonra en önemli renk sayılır ve yüksek mevkidekilerin giydikleri açık gök mavisi"⁷² elbiseler, bu rengin önemini vurgular. Yine yapılan araştırmalara göre gözün maviye karşı çok hassas bir etki gösterdiği söylenir. Bu nedenle bir çok devletler, milli renklerinde mavinin çeşitli tonlarını kullanmışlardır.

§. 13. MAVİNİN SAĞLIKSAL ETKİLERİ

Açık mavinin insan sağlığı üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu bilmekteyiz. Bu yüzden de genellikle denize ya da durgun bir gökyüzüne bakarak sakinleşiriz. Açık mavinin bu özelliğinin uzun yıllar önce Türk tabipleri tarafından keşfedildiği bilinir.

Geçmişten günümüze kalan bir çok Türk yapısında; mavinin çeşitli tonlarının kullanılması bir tesadüf eseri değildir. Araştırmalara göre,

⁷¹ TANSUĞ, Herkes..., s. 130.

⁷² Tülay REYHAN, "İngiliz Gezginlerine Göre XVI. yy.'da İstanbul'da Hayat", Ankara, 1983, s. 71.

Osmanlılarda su sesinin insan üzerindeki rahatlatıcı etkisinden oldukça fazla yararlandığı, özellikle sinirsel hastalıkların tedavisinde ve insanların yaşadığı alanlarda kullanıldığı görülür. Bu nedenle havuz ögesi Osmanlı mimarisinde önemli bir fonksiyon olmuştur. Bilimsel olarak su sesinin; insan psikolojisi üzerinde, genellikle açık mavi denizlerin çağrışımını yaptığı söylenir.

Günümüzde ise "yatak odaları ve hastaneler ekseriya açık yeşil veya maviye boyanmaktadır."⁷³ Bunun nedeni ise insanın gözünü rahatlatması ve iç huzura kavuşturmasıdır. Psikolojik tedavilerde ise mavinin çeşitli tonlardaki ışıksal özellikleri, sinirsel hastalıkların giderilmesinde bir yöntem olarak kullanılır.

İkinci Kısım

ARA RENKLER VE PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Ş. 1. ARA RENKLER

Resim 4: Ara Renkler

⁷³ GARRETT, s. 93.

En az iki ana rengin birbirleriyle karıştırılmasından elde edilen yeni renge ara renk denir. Belli başlı üç ara renk vardır. Bunlar sarı ile mavinin karıştırılmasından yeşil, mavi ile kırmızının karıştırılmasından mor ve kırmızı ile sarının karıştırılmasından elde edilen turuncudur.

Ana renklerde olduğu gibi ara renklerinde insanlar üzerinde belirli psikolojik etkileri olduğu bilimsel olarak saptanmıştır. Ara renkler içersinde, özellikle mor ve yeşilin ilginç yanları vardır. Çünkü bu renkleri oluşturan ana renkler; sıcak ve soğuk renk gruplarının birer üyesidir. Burada yeşil bir ara renk olarak incelenecektir. Daha öncede belirttiğimiz gibi; psikologlar, yeşili bir ana renk olarak kabul ederler.

Ş. 2. MORUN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Mor, ara renkler içersinde soğuk ve mat etkili bir renktir. Bu renk, soğuk etkili mavi ile sıcak etkili kırmızının belirli oranlarda karıştırılmasıyla elde edilir. Bundan dolayı karışım oranlarına göre insan psikolojisinde sıcak ya da soğuk bir etki bırakabilir.

(Kandisky'e göre mor, "kelimenin fiziki ve ruhi anlamında soğuk bir kırmızıdır. Mor'da hastalık, sönmüş (kömür cürufu), hüznü bir yan vardır."⁷⁴ Mor'un içersinde, maceraya dönük esrarengiz bir hava sezilir. Mor'un insan üzerindeki etkisini kızgın bir demirin suya atılmasıyla doğacak bir hisse benzetebiliriz. Bu renk "melankolik karakterlidir. Keder ve hüznü ifade edebilir. Ayrıca esrar, işkence ve kontrolsüz kuvvetin sembolüdür."⁷⁵ İnsanda sonsuz bir karamsarlık duygusu uyandırır. Hatta asla gerçekleşemeyecek hayallerin ortasına itebilir. Bu nedenlerden dolayı insanda üzüntü, pişmanlık, korkaklık duyguları uyandırabilir.)

Mor rengin kullanılması; çok özen ister. Tam bir başarının sağlanabilmesi için de; etkilerinin çok önceden kurallara bağlanması gereklidir. "Bu rengi sanat planında düşünecek olursak; mor: Güneş

⁷⁴ İhsan TURGUT, "Sanat Felsefesi", İzmir, 1990, s. 161.

⁷⁵ KALMIK, s. 39.

yokluğunun, şeffaf gölgeliği anlamına geldiğini görürüz. Örneğin: Empresyonistler moru çok kullanmışlar, açıklı koyulu mor valörleri uzak planlara bol bol serpmişlerdir."⁷⁶ Yinede bu rengin çok dikkatli kullanılması gerekir. Eyüboğlu, morun tehlikeli özelliğini şöyle ifade eder. "Mor deyip geçme belalı renk musibet."⁷⁷ Gerçektende bu renk bilinçsiz kullanıldığı takdirde, insan psikolojisinde bir panik ya da korku yaratabilir. Bu rengin bütün özellikleri bilinip, doğru kullanılırsa tüm olumsuz etkilerinden kurtulup masumlaştığı görülür. İşte o zaman Geothe'nin dediği gibi insana "sevinç duygusu verir."⁷⁸ Yapılan araştırmalara göre; hassas kişilerin mor renkten hoşlandığı görülür.

Ş. 3. KARIŞIMLARINA GÖRE MORUN PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Mor'u oluşturan renklerin karışım oranlarına göre insan psikolojisinde değişik etkileşimler oluşabilir. Bu renkte kırmızının etkisi çoğaldıkça karamsarlığın yerini, ciddiliğin aldığı hissedilir. Bunu insan psikolojisinde şiddetin ve nefretin sönmesi şeklinde yorumlayabiliriz. Kırmızının etkisi çoğaldıkça morun düşündürücülüğü dağılmaya başlar. Kırmızı, bir bakıma mora yeni bir nefes kazandırır. Morda mavinin etkisi artarsa; insan psikolojisinde bir patlamanın vücuda gelmemesi olanaksız olacaktır. Çünkü morun insan üzerindeki düşündürücülüğü ile mavinin derinlik etkisi birleşmektedir. Bu da ateş ile barutun, yan yana gelmesi demektir. Morun "açık tonu olan eflatun hassaslığın, inceliğin; koyu mor ise; yalnızlıktan hoşlanan topluma küskün insanların, rengidir."⁷⁹ Morun bütün olumsuz etkileri, beyazla hafifler. Çünkü beyaz, morun bütün karamsarlığına bir ümit olur.

⁷⁶ BERK, s. 98.

⁷⁷ EYÜBOĞLU, s. 493.

⁷⁸ Meydan Larousse, Sözlük..., s. 9769.

⁷⁹ Hüseyin KILIÇKAN ve Hayrettin KILIÇKAN, "Okullarda Resim", İstanbul, ?, s. 80.

Ş. 4. MORUN TOPLUMLARDAKİ YERİ VE KULLANIM AMAÇLARI

Mor'da gençliğini, tüm kudretini kaybetmiş bir insanın matemi ve psikolojik sıkıntılarının çizgileri sezilir. Bu etkileri yaşlanan bir insanın beğenisinde, çok rahat bir şekilde görebiliriz. Yapılan araştırmalara göre; toplumlardaki yaşlıların en çok morun tonları ile kahverenginin tonlarını seçtikleri gözlenir. Bunun içinde çeşitli toplumlarda bu renkler, yaşlılığın sembolü haline gelmiştir. Genç nesili oluşturan bireyler arasında en az seçilen renklere biridir. Mor, boyasal olarak mimaride kullanılırsa; "Büyüklik, ihtişam hissi uyandırır ve adeta insan ruhuna bir eziklik verir."⁸⁰

Mor, insanın tüm coşkunluğunu söndüren bir özelliğe sahiptir. Bunun için, Çinliler ve Hristiyanlar tarafından yas rengi olarak kabul edilir. Psikolojik alanlarda mor ışık; hırçın hastaların tedavisinde kullanılır. Belki de bunun için "Eskiler bu rengi sabır ve fedakarlık olarak yorumlamışlardır."⁸¹ Gerçekte uygunsuz tonların kullanımı; insan psikolojisinde bir yoksulluk etkisi vermektedir.

Ş. 5. TURUNCUNUN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Turuncu; renk olarak, insan psikolojisini ısıtan bir renktir. Bu özelliği, kendisini oluşturan sıcak kırmızının ya da sıcak sarının, belirli oranlarda birbiri ile karıştırılmasından doğan bir etkileşimin sonucudur. Zaten yoğun bir enerji ve sıcaklık etkisi olan kırmızıya sarı katılınca, bu etkisini daha da kuvvetlendirir. Böylece iç dünyasına dönük olan kırmızının açılma hareketi sarının uçarılığında etkilenerek bir yayılma etkisine girer. Bunu "sarının dağınıklığıyla, kırmızının sert kesimliliğini aza indiren"⁸² bir özellik olarak yorumlayabiliriz. Bununla beraber "kırmızının fazlaca olan canlı ve tahrik edici özelliği"⁸³ zayıflar. Kırmızı renk sarıya bir ciddilik kazandırarak, kuvvetli, sağlıklı bir insanın

⁸⁰ İZGİ, s. 27.

⁸¹ KALMIK, s. 39.

⁸² ETİ, s. 56.

⁸³ İLTER, s. 254.

psikolojik duygularını yarattığı gibi bir olgunluk ve samimiyet kazandırır.

Turuncu, "sıcak renkler sınıfından olmakla beraber, kırmızı kadar dinamik değildir, titreşimi ondan zayıftır. Güneşi, rahatlığı, parlaklığı hatırlatır, bu bakımdan ferahlık, ama sıcak, şehvi ferahlık duygusu uyandırır. Fakat turuncu da; kırmızı gibi, uzun zaman seyredilemez bir renktir."⁸⁴ Turuncunun kendi iç dünyasında çok aktif bir etkinliği vardır. Bu özelliğini insanın psikolojisine tatlı bir sıcaklık vererek gösterir. Bu rengin iç çağrışımları arasında kabına sığmayan bir insanın coşkunluğunu, neşeliliğini ve gösterişini sezebiliriz. Bu renk mavinin derinliklerindeki sıkıntıya son veren bir renktir.

§. 6. KARIŞIMLARINA GÖRE TURUNCUNUN PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Turuncunun tonları, kırmızı ve sarı renklerin çeşitli ölçülerde kullanılmaları ile elde edilir. Turuncu, kahverengiye doğru yaklaştıkça toprak rengine dönmeye başlar. Bu da insanda dünyevi duygular uyandırır. İşte o zaman bir "ciddilik, düzgünlük, dayanıklılık ve metanet sembolüdür."⁸⁵ İnsanın iç dünyasında bir pişmanlık ve hüznün duygusu yaratır. Bu gibi özellikleri nedeniyle, insanların tepkisini alabilen bir renktir. Sanat tarihinde; bu renge tepkisiyle ilk akla gelen sanatçı, Manet'dir. "Bütün resimlerinde kahverengi kullandığı için Manet'in nefret ettiği bir ressam hastalanır. Hastanın ağırlığından haberi olmayan Manet, bir mecliste kahverengiyi seven ressama veryansın ediyordu. Hastanın çok ağır olduğunu bilen dostlarından biri "amma yaptın Manet!" der. "Adam ölüm döşeğinde bir ayağı çukurda, insaf!" Manet insafsızca: "Bir ayağı çukurda olabilir, ama öteki ayağı muhakkak kahverengidir."⁸⁶ der. Bu olayda da görüldüğü gibi kahverenginin her zaman sürpriz etkilerine karşı, hazırlıklı olmamızda yarar vardır. İnsan psikolojisinde sönüklük yaratan bu renkten; genellikle yaşlılar hoşlanır.

⁸⁴ BERK, s. 97.

⁸⁵ İLTER, s. 254.

⁸⁶ EYÜBOĞLU, s. 424.

Çünkü yaşamın bütün hareketliğini silen bir renktir. Bu renk kullanılırken etkisini hafifleten, insan tabiatına uygun renkler seçilmelidir.

Turuncuda sarının hakimiyeti çoğaldıkça, yavaş yavaş hırçınlaşmaya başlar. Böylece kırmızının sınırlayıcı etkisinden kurtulmaya başlayan sarı, turuncuya özgün duyguların sarhoşluğunu sunar.

Ş. 7. YEŞİLİN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Yeşil; ara renkler içerisinde en ilginç özelliğe sahip olan bir renktir. Çünkü; içerisinde kendini oluşturan ne mavinin ne de sarının etkisini taşır. "Gözle elde edilen algı bakımından başlı başına saf bir renktir. Mesela turuncuyu aşağı yukarı sarımtırak yahut yeşilimtırak, moruda hem kırmızı ve hem de mavi gibi görürüz."⁸⁷ Bütün bu özelliklerine rağmen yeşili bir ara renk olarak ele almalıyız. Çünkü; iki rengin karışımından elde edilen bir renktir. Bunun içinde, yerine göre sıcak yada soğuk etkiler verir.

Yeşil, temiz bir doğayı, alabildiğine uzanan kırları ve insan psikolojisinde ferahlığın çağrışımlarını uyandırır. Bu renk, tüm renklerin en sessizi, en sakini ve en hareketsizi olmakla birlikte; duygusal bir gizemliliği vardır. Yeşil, ne insan psikolojisindeki ulaşılması gereken tutkulara eşlik eder, ne de ulaşamamanın verdiği üzüntüyü teselli eder. Dünyasal hiçbir olay onun umrunda değildir. Hiçbir duygu için etkinlik göstermez. Bütün bu ilgisizliği nedeniyle insan psikolojisine huzur, rahatlık ve sakinlik verir ama bir süre sonra insan duyguları bu ilgisizlikten rahatsız olur. Bunun için gözlerimiz hep bu rengin yanında, kırmızı gibi aktif renkleri arar. Bu konuda şimdiye kadar yapılan araştırmalar; geniş yeşil alanların, insan bünyesinde ve gözlerinde, rahatsız edici etkiler yaptığı yolundadır.

⁸⁷ GARRETT, s. 72.

§. 8. KARIŞIMLARINA GÖRE YEŞİLİN PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Yeşilde mavi değerler yüksekse soğuk, sarı değerler yüksekse sıcak etki yapar. Bu renk yukardaki özelliğine göre sıcak ya da soğuk renkler grubuna dahil edilebilir ama genelde yeşil, soğuk bir renk olarak yorumlanır. Deneyimlere göre yeşilin açıklığı ya da koyuluğu kendine has olan özelliklerini pek fazla etkilemez. Mesela, doğada yeşilin binlerce tonu olmasına rağmen bizdeki dinlendirici etkisinde pek değişiklik olmamaktadır. Yine de yeşili oluşturan renklere birinin diğerine oranla fazla kullanılması insan psikolojisinde azda olsa değişik etkiler yaratabilir.

Yeşilde mavinin değerleri çoğaldıkça dinlendirici özelliğinin azaldığı, yerine bir ciddiliğin ya da düşünselliğin geçtiği hissedilir. Bununla beraber psikolojik açıdan bir güçlülük duyulur. Koyuluk etkisini verebilmek için "gri ile karıştırılınca tembellik"⁸⁸ duygusunu verir. Bu renk kirlendikçe yavaş yavaş "fesatlığın ve kıskançlığın"⁸⁹ tesiri görülmeye başlar. Koyu yeşil ise "insanda büyüklük hissi uyandırır."⁹⁰ Amerikada yapılmış araştırmalara göre yeşil pasaklı insanların rengidir. Eğer yeşil, sarı ile açılmaya başlanırsa dinlendiriciliğinin altında gizemli bir neşe ve canlılık sezilir. Bir bakıma insan psikolojisinde gençlik rüzgarları eser. "Yeşilin açık tonları ise doğuş ve hayatiyet hissini uyandırır. Devamlı bakıldığı zaman gözü yormaz ve çalışma kolaylığı sağlar."⁹¹ Yeşilin içine beyaz katıldığı zaman ise insan psikolojisinde kesinlik ve emin olma gibi duygular yaratır.

§. 9. YEŞİLİN TOPLUMLARDAKİ YERİ VE KULLANIM AMAÇLARI

Yeşil renk, toplumların manevi duyguları ile en çok etkileşim halinde bulunan bir renktir. Bu rengin ön plana çıkması en fazla dini

⁸⁸ GÜNGÖR, s. 35.

⁸⁹ KALMIK, s. 39.

⁹⁰ İZGİ, s. 27.

⁹¹ KILIÇKAN, s. 80.

konularda meydana gelmektedir.

Tarihimizde yüksek mevkideki kişilerin yeşil renkli elbiseler giymesinin başlıca özelliği dinselliktir. Çünkü islam inançlarına göre yeşil kutsal bir renktir, aynı zamanda bir murat rengidir. Örneğin; "Anadolu'da aileden birinin hacca gidip geldikten sonra ev kapısının yeşile boyanması, bu anlamda özel bir gelenek sayılabilir."⁹² Bütün bu özelliklerinin dışında nefse itimatı artırdığı için çok sevilen bir renk olmuştur. Yeşilin kutsallığından dolayı belirli kuralların geliştiği gözlemlenmektedir. Mesela, İrânlılarda "peygamber soyundan gelenlerin sade tülbentleri değil, bütün giysileri yeşildir." Eğer başka renkte bir elbise giyilirse mutlak bir şekilde bu "giysilerin üzerine yeşil bir işaret koyuyorlar. Bu renk peygamberlerin rengi olarak bilindiği için, bir yabancıya ayakkabı bağı bile yeşil olsa cezalandırılır"⁹³

Bu renk sadece resmi makamlarda değil, çeşitli yapı unsurlarında da dikkatli bir şekilde kullanılmıştır. "Eskiden akıl hastahanelerinin yeşil renge boyanmış olması; ruhsal hastaların sinirlerini yatıştırmakta; yeşil rengin faydasını eski Türk hekimlerinin bildiklerini ortaya koyar. Keza, mabedde ve türbelerde yeşil ve mavi gibi huzur ve sükun veren renklerin çoğunlukla kullanılmış olması eski üstadlarımızın bu husustaki şuur ve bilgilerini ortaya koyar."⁹⁴ Bu renkle, yapılarda hem iç huzur sağlanmış ve hem de serinlik etkisi verilmiştir.

Zaten "Osmanlı minyatürü islam dini prensiplerine ayak uyduran, islam metafiziğini çizgiler ve renklerle dile getiren sanattı."⁹⁵ Bu çizgisel özelliği mezar taşlarında da görürüz. Anadolu ve Osmanlı sanatında önemli bir yer tutan mezar taşlarının zaman zaman boyandığı farkedilir. Bu boyama işinde "çoğunlukla açık yeşil ve birazda kırmızı boya"⁹⁶

⁹² TANSUĞ, Herkes..., s. 130.

⁹³ REYHANLI, s. 69.

⁹⁴ GÜNGÖR, s. 35.

⁹⁵ Nurullah BERK-Kaya ÖZSEZGİN, "Cumhuriyet Dönemi Türk Resmi", Ankara, 1983, s. 14.

⁹⁶ TANSUĞ, Herkes..., s. 128.

kullanıldığı görülür. Buradan da anlaşılabilir gibi Osmanlı düşüncesi islami açılarla gelişmiştir.

Bu rengin islam dininde olduğu gibi Hristiyan dininde de aynı anlama gelen ortak noktaları olduğu bilinmektedir. Mesela, "Hristiyanlar yeşil rengi inanç ve ölümsüzlüğün sembolü olarak kabul ederler."⁹⁷ Bu da dinsel açıdan iki büyük grubun aşağı-yukarı aynı özde toplandığını gösterir. Ayrıca orta çağda bu renk karşılıklı sevginin sembolü olarak aşıkların rengi kabul edilmiştir.

Üçüncü Kısım

NÖTR RENKLER VE PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Ş. 1. NÖTR RENKLERİN TANIMLANMASI

Fizik bilimine göre nötr renk grubundaki siyah, beyaz ve gri, renk olarak kabul edilmedikleri halde yine de bu renklerin, diğer renkler üzerindeki etkileri her zaman tartışmaya açık bırakılır. Siyah renk, güneş ışınlarının çarptığı nesne tarafından tamamen yutulmasıyla oluşur. Beyazsa; güneş ışınlarının tamamen karıştırılmasıyla oluşur. Fakat boyaların karışımı ile beyaz elde edilemez. Bu sadece, güneş ışınlarına ve ışığa özgü bir olaydır. Siyah ve beyazın karışmasından; gri elde edilir.

Bu tür renklere genelde acromatik renkler denilir. Bu kelimenin Türkçe karşılığı ise renksizliktir. Grilerin, açıklık-koyuluk değerleri sayılamayacak kadar çoktur. Yani bir bakıma sonsuz değerleri vardır. Bunun için bu konu üzerinde çalışan uzman ve sanatçılar, en çok nötr çubuğu dedikleri bir sınıflamadan yararlanırlar. Bu nötr çubuğundaki gri değerler, her zaman için ya azaltılabilir ya da tam aksine zenginliği belirtmek için, sonsuz değerde çoğaltılabilir. Fakat en çok kullanılan nötr çubuğu, dokuz değerden oluşur. Bu değerler; açıktan koyuya ya da koyudan açığa doğru sıralanabilir.

⁹⁷ KALMIK , s. 39.

§. 2. NÖTR RENKLERİN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Nötr renkler; gerçekte renk olmadıkları için, insan psikolojisi üzerinde kesin bazı etkiler meydana getiremezler. Fakat yine de, insan üzerinde bazı etkileri ve manaları vardır. Bunun için nötr renkler üzerinde, çeşitli açıklamaları ve tutarsızlıkları her zaman görebiliriz. Örnek verecek olursak: "Hristiyan mitolojisinde, meleklerin beyaz renkli, şeytanların ise siyah tenli olmaları doğaldır. Ama aynı şekilde Afrikalı sanatçıların; şeytanı beyaz tenli olarak, kafalarında canlandırmaları da doğaldır. Kızıldereliler'de "beyaz tenli" kavramı, "çirkin" kavramıyla aynı anlama gelir; bir Avrupalı içinde sarı benizli olmak, güzel bir şey değildir. Çünkü hastalık belirtisidir."⁹⁸

Bütün bu olumsuzluklarına ve çelişkilerine rağmen "nötr renklerin, dinlendirici, doyurucu, manalı ve olgun etkileri vardır. Bunlardan siyah renk, derinlik ve karanlık, beyaz ise aydınlık hissi yaratır."⁹⁹ Siyah ve beyazın karışımından oluşan griler ise, insan psikolojisi üzerinde umutsuzluktan doğan bir hareketsizlik verir.

§. 3. SİYAHIN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Siyah, bir ışık noktasından gelen ışınların, çarptığı nesne tarafından tamamen emilmesi ile oluşur. Bunun içinde çarptığı nesnede bir ısınma olayı husule gelir. Bunu çok iyi bilen mimarlar, bu özelliği en çok soğuk bölgelerdeki yapıların dış cephelerinde kullanırlar. "Fiziki açıdan bakıldığında, siyah ışıklı etkenlerden tamamen yoksundur. Buna rağmen siyah tıpkı diğer renkler gibi kendi başına bir varlık olarak kendini duyurur."¹⁰⁰

Sonsuz karanlıklar; insanoğlunun üzerinde hep bilinmezliğin verdiği korkuyu yaratır. Bu gibi sonu belli olmayan karanlıkların verdiği gelişkiyi siyahda da görürüz. Bunun için siyahda her zaman korkunun,

⁹⁸ Moissef KAGAN (Çev. Aziz ÇALIŞIRLAR), "Güzellik Bilimi Olarak Estetik ve Sanat", ?, 1982, s. 210.

⁹⁹ İLTER, s. 253.

¹⁰⁰ ETİ, s. 45.

fenalıkların, sonsuz derinliklerin ve paniğin izlerini sezeriz. Siyah "büyük yüzeyler halinde kullanıldığında, endişe ve korku hissi doğurur."¹⁰¹ Siyahda, ölümün çağrışımını her zaman hissedebiliriz. Bu gibi duygular insan üzerinde sonu olmayan bir yolculuğun etkilerini de verebilir. Bunun için siyahda garip bir sessizlik vardır. Sanki bir kibritin çakılmasıyla, bütün bu fenalıkların ve karanlıkların silineceği, umutsal duyguyu insana verir. Ama anlık bir duygu olmaktan öteye geçemez. Çünkü bu rengin olumsuz etkileri, insan psikolojisi üzerinde çok yoğundur. Bundan dolayı keder, sıkıntı, üzüntü ve matem rengidir. Bu özelliklerinden dolayı siyah; ölümlerin ardından en çok giyilen renk olmuştur. Çünkü, kaybetmenin verdiği acıyı en iyi şekilde karşılar ve insana kendine has bir ağırbaşlılık ve ciddiyet kazandırır.

Bu rengin olumsuz etkilerini; sadece manevi duygularımızda değil, günlük yaşantımızda da bolca görmekteyiz. Artık siyahın kötü etkileri nesilden nesile argo deyimlerle aktarılır olmuştur. Bu konuda örnek vermek gerekirse; karayazı, karahaber, hayatı kararmak, karapara gibi bir çok deyimlerle her zaman karşılaşabilmekteyiz. Hatta bu rengin olumsuzluğunu; renginden başka hiçbir kusuru olmayan hayvanlara dahi yüklemekteyiz. Mesela; Mısır'ın kutsal hayvanı kedilerin siyahı birçok toplumlarda uğursuzluk sembolü olarak kabul edilir. Fakat bunda kedinin ne gibi günahı olduğu bilinmez.

Yinede insan psikolojisi siyahın bütün ezilmişliğine, yalnızlığına ve olumsuzluğuna rağmen ansızın bir tepki doğurabilir. Çünkü: İnsan duyguları her zaman, sonsuz karanlıkları dağıtarak bir galibiyete ulaşmak ister. Bunun için siyah, "küçük yüzeyler halinde kullanıldığında, canlılık"¹⁰² verir. Bu özelliğinin dışında, "neşeli zamanlarınızda ve özel anlamlı günlerinizde siyah giymekten çekinmeyiniz. Çünkü bu gibi durumlarda siyah renk şahsiyetinizi daha belirli bir hüvviyete sokar."¹⁰³

¹⁰¹ GÜNGÖR, s. 35.

¹⁰² GÜNGÖR, s. 35.

¹⁰³ İLTER, s. 253.

Bunun içinde modacılar göre siyahın: Hiçbir zaman modası geçmez.

§. 4. SİYAHIN DİĞER RENKLERE ETKİSİ

Renkler içinde siyah, en koyu olma özelliğine sahiptir. Bunun için diğer renkler, ne kadar koyu olursa olsun, siyahın yanında hep ön planda yer alırlar. Ayrıca siyah "en sessiz renk olduğu için, üzerinde titreşimi olan renkleri dahi en son haddine kadar değerlendirir. Koyu kırmızı, siyah üzerinde rahatsız edici bir güç kazanır. Yine açık sarının siyah üzerinde o kadar güçlü bir hareketi olur ki, fondan kopar ve havada asılı kalmış gibi göza çarpar."¹⁰⁴ Gri üzerinde ise "siyah satıh, bir gri satıhı dahada açık gösterecek, gri ise siyahı daha da derine itecektir"¹⁰⁵

Siyah diğer renklerle karıştırıldığı zaman onların özelliklerini bozar, sönükleştirir. Örneğin: "Sarı siyahla karıştırıldığında ışıklığını ve açıklığını hemen yitirir, hastalıklı, fesat ve zehirli bir kişilik kazanır. Karmen kırmızısı siyahla karıştırıldığında mora çalar. Siyah genellikle renkle karıştırıldığı zaman ışıklılığını alır."¹⁰⁶ Bunun için siyahı kullanırken dikkat etmeliyiz.

§. 5. BEYAZIN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Beyazı fiziksel olarak incelediğimizde güneş ışınlarının tümünün, yani; kırmızı, turuncu, sarı, yeşil, mavi, lacivert ve mor gibi ışınların birleşmesinden oluştuğunu görürüz. Bu ışınların boşlukta birleşimleri renksizdir. Fakat bu ışınlar bir yüzeye çarptırılırsa beyaz rengin oluştuğu gözlemlenir.

Geniş beyaz yüzeyler insan psikolojisinde daima bir serinlik ve soğukluk etkisi yaratır. Bu yüzden de beyaz, soğuk renkler grubunda ele

¹⁰⁴ ETİ, s. 56.

¹⁰⁵ ETİ, s. 45.

¹⁰⁶ Mustafa AYZAZ ve Diğerleri, "Grafik Grubu Resim", Ankara, 1977-78, s. 40.

alınır ve incelenir. Beyazda daima neşe ve sevinç öncesinin bir sessizliği mevcuttur. Bundan dolayı da insan psikolojisinde beyaz, ferahlık, soğuk kanlılık, samimiyet ve aydınlık hisleri uyandırır. Toplumsal değerlerde ise beyaz, "masumiyeti, temizliği ve asaleti temsil eder."¹⁰⁷ Balzac'a göre beyaz safiyet (iyiniyet) duygusu verir. "Hastane ve eczanelerde temizlik ve itimat etkisi bırakır. Gelin elbiselerinin geleneksel beyaz rengi uysallık ve dürüstlüğü ifade eder."¹⁰⁸ Beyazın huzur ve güven verici etkisinden dolayı bir çok medeniyetler beyaz güvercini barışın sembolü olarak kabul ederler. Yine yapılan araştırmalara göre beyaz renkteki giysiler insanı daha genç göstermekte ve iç dünyasına apayrı bir hava vermektedir.

Her renkte olduğu gibi beyazında olumsuz etkileri vardır. Beyaz parlaklığı nedeniyle gözü çok çabuk rahatsız eder. Toplumsal olarak da beyaz yenilginin sembolüdür. Çünkü insanlık tarihinden günümüze kadar tüm toplumlardaki ortak görüşe göre savaş meydanında gösterilen beyaz bayrak teslimiyetin ifadesidir. Örneğin; "Çin'de beyaz renk matem rengidir."¹⁰⁹ Bunun için Çin' de genç kızlar gelinliklerini kırmızı renkten seçerler. O zaman diyebiliriz ki; toplumsal mücadelelerde beyaz hem barışın hem de kederin rengidir. Bunun için insana yerine göre sevinç, mutluluk ve huzur ya da sıkıntı, acı ve hüsrana verebilir.

Ş. 6. BEYAZIN DİĞER RENKLERE PSİKOLOJİK ETKİSİ

Beyaz, karıştırıldığı bütün renklerin özelliklerini dağıtır, cansızlaştırır ve geriye sadece küçük bir renksel titreşim bırakır. Bununla beraber, karıştırıldığı rengin insan psikolojisi üzerindeki etkileri de zayıflar. Bunun için "saf bir renk beyazla karıştırıldığında çok az soğuklaşır. Mavi beyazla karıştırıldığında uzun süre kendi kişiliğini

¹⁰⁷ İLTER, s. 254.

¹⁰⁸ İZGİ, s. 27.

¹⁰⁹ KALMIK, s. 35.

korur. Mor ise beyaza çok hassastır."¹¹⁰ Bunun içindir ki beyaz, her zaman renklerin kişiliğini yok edici bir özellik gösterir. Bu nedenle renk karışımlarında beyazın oldukça dikkatli kullanılması gerekir.

§. 7. GRİNİN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Gri, siyahla beyazın belirli oranlarda karıştırılmasından elde edilir. Bunun içinde "ne beyaz ne de siyahtır ya da beyaz olduğu oranda siyahtır. Gridir, çünkü ne yukarda, ne de aşağıdadır ya da yukarda olduğu denli aşağıdadır. Gridir, çünkü ne sıcak ne soğuktur."¹¹¹ Bundan dolayı her iki renkten bazı özellikler taşıması doğaldır. Örneğin: Siyahın insan psikolojisine sıkıntı veren huzursuz etkisi gride yoktur. Buna karşın beyazın göz kamaştırıcı parlaklığı gride tatlı bir tebessüme dönüşür. Bu nedenle de her iki renkten daha çok tutulur.

[Gri, olgun, dikkatli ve huzurlu bir insanın sembolüdür. Bundan dolayı hareketsiz, durgun ve tarafsız bir renk olarak kabul edilir. Bu hareketsizliğin içinde bir sır gibi saklı ümitsizlik vardır. Aynı zamanda bu renkte bir masumiyet ve tarafsızlık hissedilir.] Bunun içinde genellikle bürokratlar gri renkleri tercih ederler. [Ayrıca "uzlaştırıcı, denge unsuru olan gri renk, alçak gönüllülüğü temsil eder. Hassas ve çabuk etkilenen kişiler için sıkıntılı ve ümitsiz bir hava yaratabilir."¹¹² Bu nedenle grinin yanında canlı renklerin kullanılması gerekir. Böylece bu rengin olumsuz etkileri az da olsa önlenir.]

§. 8. GRİNİN DİĞER RENKLERE ETKİSİ

Boyasal olarak ana ve ara renklerin karışımından beyazı elde edemeyiz ama grinin kirli bir tonunu bulabiliriz. Belki de bunun için gri, bütün renklere uyar ve onların bütün değerlerini, güzelliklerini ortaya çıkaran güzel bir fon oluşturur. Örneğin; "Dikdörtgen gri zemin üzerinde kırmızı bir üçgen düşünülün; objektif olarak, aynı yüzeye konmuş,

¹¹⁰ AYZ, s. 40.

¹¹¹ Paul KLEE (Çev. Mehmet DÜNDAR), "Çağdaş Sanat Kuramı", Ankara, ?, s. 47.

¹¹² İLTER, s. 254.

birbirine bağı olmayan aynı plan içinde oluşturulmuş iki farklı renk bölgesi vardır. Burada kırmızı üçgen, kırmızının dalga boyundaki özellikleri nedeniyle griden önde ve bakana daha yakınmış gibi görünür. Mavi olsaydı, bakandan kaçır, yani uzakta hissi oluşurdu. Bu basit örnekte iki bölümün biçim ve ölçüsü birbirlerini sürekli tarif eder; üçgenin küçüklüğü gri zeminin büyüklüğünü belli eder. Dikdörtgenin değişmeyen düşey ve yatay çizgileri üçgenin eğikliği ile belirginleşir. Parlaklık ve renk değerleri de birbirine etkindir, zeminin açık rengi üçgeni koyulaştırır, gri zeminde kırmızının kontrastı yeşil tesiri uyandırır."¹¹³ Grinin değer olarak yeşile yakın bir izlenimi vardır. Bunun için yeşil gibi insan psikolojisine bir hareketsizlik verir. Buna karşılık yine de yeşilde kesin olarak bulunmayan bir canlılık ya da yaşam olanağı vardır. Çünkü yeşili oluşturan renklerden birisi sıcak sarıdır.

"Siyah ve beyaz karışımı ile elde edilen gride bu hayat imkanı görülmez, çünkü bu gri hiçbir özel faaliyeti olmayan renklerden meydana gelmiştir. Yalnız olarak gri hareketsiz ve titreşimsizdir. Boğucu etkisi koyulaştıkça artar. Beyaza dönüşümünde içinde bir ümit ışığı belirir."¹¹⁴ Gri beyaz ise "hile ve desise sembolü"¹¹⁵'dür. Gri diğer renklerle yanyana geldiği zaman üzerindeki durgunluğu ve hareketsizliği artar. Gri ençok kırmızı, sarı ve yeşil renklerle açılır. Bu renkler etkisel kuvvetleriyle griye ayrı bir anlam ve hava katabilirler. Gri her zaman diğer renklerle hareketlenmeye hazırdır. Çünkü bütün boyasal renklerin karışımı bu rengi oluşturur.

¹¹³ GÜRER, s. 40.

¹¹⁴ ETİ, s. 56.

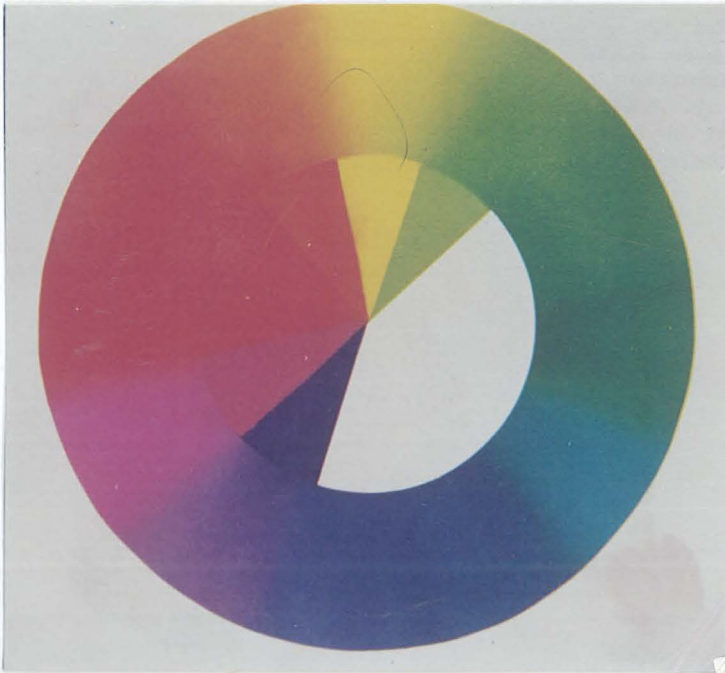
¹¹⁵ GÖKAYDIN, s. 73.

Dördüncü Kısım

SICAK-SOĞUK RENKLER VE PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Ş. 1. SICAK RENKLERİN TANIMLANMASI

Bilim adamları ve sanatçılar, insan psikolojisinde sıcaklık ve canlılık uyandıran renklere; "sıcak renkler" demektedir. Genelde bu grubu oluşturan renkler sarı, kırmızı ve turuncudur. Bu renkler bize, güneşin sonsuz enerjisini ve yanar dağlardan fırlayan lavların sıcaklığını yansıtır. Eğer bu sıcak renklere biraz soğuk renkler karıştırılırsa, sıcak renklerin zengin türleri oluşur. "Ayrıca bu renklerin değişik tonlarda karışımından ortaya çıkan; Altın sarısı, kayısı rengi, bal rengi, şarap kırmızısı, pembe, vişne çürüğü, zeytin yeşili, kahverengi gibi renklerde; "sıcak renkler" dendir."¹¹⁶ Zaten sıcak renklerden kırmızı" alevin,

Resim 5: Sıcak Renkler.

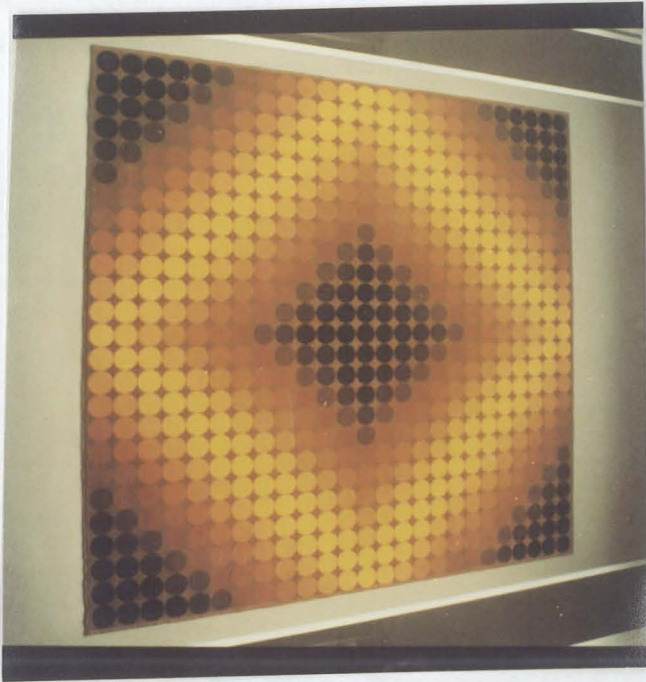
¹¹⁶ İLTER, s. 251.

şarabın, kanın sıcak yakıcı rengini taşır."¹¹⁷ Bunun içinde insan psikolojisinde her zaman bir canlılık rolü üstlenir. Örneğin; Akdeniz kıyılarında yaşayan insanların ortak özelliklerini bu tip psikolojik olguların oluşturmaları dikkat çeker.

Plastik sanatlardan "resimde sıcak renkler çok kuvvetliye doğru giderse, resim sert, tatsız, katı bir etki yapar."¹¹⁸ Böyle olunca da gözde bir rahatsızlık etkisi uyandırır. Özellikle plastik sanatlarda, sıcak renklerin çok dikkatli ve ölçülü kullanılması gereklidir.

Ş. 2. SICAK RENKLERİN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Fiziksel görmenin ilk hareketliliği veya canlılığı psikolojik tepkilerdir. Sıcak renklerin kırılma açıları daha az olduğu için, gözde bir yakınlık hissi uyandırır. Sıcak renk grubunda en fazla sarı renk ortaya çıkar. Çünkü hem sıcak hem de en açık renk olma özelliği vardır.

Resim 6: Victor VASARELY

¹¹⁷ Saadettin ÇAĞLARCA, "Suluboya Resim Tekniği", İstanbul, 1985, s. 42.

¹¹⁸ TURANI, s. 70.

"Sıcak renkler; aktif olup canlı, tahrikedici ve gösterişli bir özelliğe sahiptirler. Bir oda dekorasyonuna canlılık ve çeşni verirler. Bir yeri aslından daha küçük gösterirler. Sıcak renkler, soğuk ve serin yerlerde kullanılırsa sıcaklık ve canlılık verirler. Fakat sıcak ortamda kullanılırsa, bunaltıcı ve rahatsız edici bir etki yaratırlar."¹¹⁹ Delacroix'e sıcak renkler "zenginlik, sevinç fikirleri verir ve temsil ederler diye sözeder."¹²⁰

Bunun dışında sıcak renklerin parlaklık, aydınlık ve gözalıcı etkileri soğuk renklerden daha fazladır. Bilim adamları bu özellikleri ençok psikolojik alanlarda kullanırlar. Örneğin; ağır kanlılara ençok sıcak renkleri tavsiye ederler. Bunun dışında sıcak renklerin göz aldatıcı etkilerinden yararlanarak, bir eşyayı olduğundan daha büyük gösterebiliriz. Fakat hiçbir zaman sıcak renklerin kullanımında aşırıya kaçılmamalıdır. Çünkü; aşırı sıcak renkler insan psikolojisinde bir bunalma duygusu uyandırabilir. Ayrıca yapılan araştırmalara göre bolca kullanılan sıcak renkler, insan psikolojisinde bir işkence duygusu oluşturur.

Ş. 3. SOĞUK RENKLERİN TANIMLANMASI

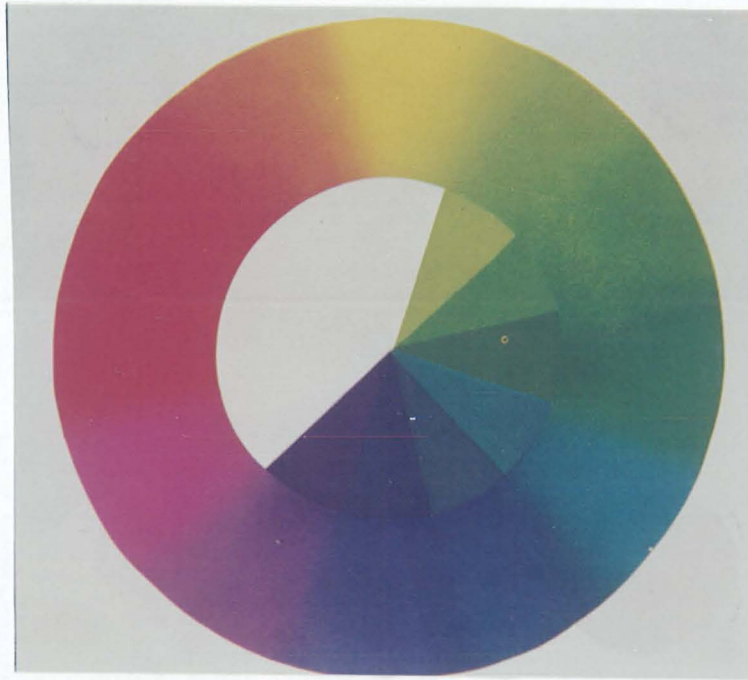
Araştırmacılara göre insan psikolojisinde durgunluk ya da serinlik etkisi yaratan renkler, "soğuk renkler" dir. "Soğuk renkler donuk ve koyu olduklarından dolayı kendilerine böyle denilmiştir."¹²¹ Genelde bu grubu mavi, mor ve yeşilin tonları oluşturur. "Bu cümleden olmak üzere, gök mavisi, çivit mavisi, Türk mavisi, nefti menekşe rengi ve leylak rengini sayabiliriz."¹²² Bu renk grubunda ençok, yeşil ve mor rengin tonları çelişki uyandırır. Eğer yeşilde sarının hakimiyeti çoksa sıcak renklerin hissini, mavinin hakimiyeti çoksa soğuk renklerin hissini

¹¹⁹ İLTER, s. 251.

¹²⁰ Wassily KANDINSKY (Çev. ?), "Du Spirtuel Dans l'Art Editions Dancel", Paris, 1969, s. 85.

¹²¹ ÇAĞLARCA, s. 42.

¹²² İLTER, s. 252.

Resim 7: Soğuk Renkler

uyandırır. Bütün bu özellikler mor için de geçerlidir. Çünkü yeşil ve mor ara renktirler. Bunun yanı sıra sıcak ve soğuk iki rengin belirli oranlarda karıştırılmasından elde edilirler. Karışım oranlarına göre farklı etkiler göstermesi doğaldır. Bu renk grubunda başlı başına soğuk etkisini gösteren tek renk mavidir Çünkü mavi; bu grubun tek ana rengidir. Mavi ile karıştırılan renkler bir yandan soğuklaşırken diğer yandan da koyulaşmaktadırlar. Böylece maviye karıştırılan renk, bir süre sonra tüm özelliğini kaybeder ve mavinin derinlik etkisi ile hareketsizleşir. Mavinin derinlik ve genişleme özelliği sadece siyahta son bulur.

Ş. 4. SOĞUK RENKLERİN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Soğuk renkler sıcak renklerin yakınlığı etkisinin tam aksine, bir uzaklık hissi verir. Bu uzaklık ve yakınlık etkisi aslında, insan beyninin bir ürünüdür. Çünkü gözümüz, kusursuz bir şekilde rengi

algılar. Soğuk renklerdeki uzaklık etkisini tam manasıyla mavide hissederiz. Yeşilde ve morda bu etkiler değişebilir. Çünkü yeşil ve mor sıcak renk grubuyla oluşturulan bir renktir. Aslında yeşil hem soğuk hem de hareketsiz, durgun bir renktir. Yani yeşilde ne sarının yakınlık etkisini ne de mavinin uzaklık hissini algılarız. Yeşili oluşturan iki renk birbirlerini kendi yönlerinde etkilediği için, bu rengi hareketsiz olarak hissederiz. Fakat yeşile yavaş yavaş sarı katıldığı zaman hareketlenir ve ısınır. Bunun tam aksine yeşilde mavinin etkisi artarsa bu renkte bir uzaklık ve soğukluk etkisi başlar. Mor için de aynı özellikler geçerlidir. Yalnızca sarının ve morun, birbirine benzer özellikleri vardır. Bu iki renk gözümüzden aynı açı ile geçerler Bunun için bu renkler yanyana getirildiğinde aynı uzaklıkta ya da yakınlıkta görülürler.

Resim 8: Victor VASARELY

Soğuk renklerin insan üzerindeki etkileri ise "hoş, serin, dinlendirici ve tazelik verici" dir. Ve " dolayısıyla istirahat ve sakinlik ihtiyacımızı karşılarlar. Bu renkler; bir yeri olduğundan daha büyük

gösterirler. Yazın sıcakta kullanılırsa serinlik ve rahatlık hissi yararlıdır."¹²³ Örneğin; bu renkler psikolojimizde "huzur veren bir gök, sonsuzluğa çeken bir deniz, hisli bir çiçek gibi"¹²⁴ duygular uyandırır. Ayrıca soğuk renklere az oranda sıcak renkler karıştırılırsa, sonsuz güzelliklerde renkler elde edilebilir. Günümüz psikolojisinde soğuk renklerin sakinleştirici özellikleri bolca kullanılır. Ayrıca bu renklerin kan dolaşımını da rahatlattığı bilimsel olarak kanıtlanmıştır.

Ş. 5. SOĞUK VE SICAK RENKLERDEN YARARLANMA ALANLARI

Renklerin insan psikolojisi üzerindeki ilk çağrışımları, sıcaklık ve soğukluk gibi hislerdir. Yapılan çalışmalara göre sıcak renkler, insanın psikolojisinde "neşe, canlılık, hareket ve iştah telkin" ederken, soğuk renkler ise, "sukunet ve rahatlık telkin eder ve dinlendirirler."¹²⁵ Renklerin bu gibi özelliklerinden birçok alanlarda yararlanır. Mesala, hastahanelerin psikoterapi bölümlerinde, moda dünyasında, dekorasyon işlerinde ve sanatsal faaliyetlerde...

Sanatsal açıdan bu renkleri incelediğimizde, günümüze eser bırakabilmiş birçok ressam, bu farklılıklarından yararlanarak resimlerinde bir armoni yakalamayı başarabilmiştir. Zaten "renkçi bir ressamın eseri, ne tamamen soğuk ne de tamamen sıcak bir renkliliktir. Bir ressamın renkleri, hislerine tercüman olacak kadar onlara hakim olmasına bakar."¹²⁶ Bunun için ressamın başarısı renkteki hakimiyetinden geçer. Çünkü bir eser objeleri, düşünceleri ve renkleri ile bir bütün olarak değerlendirilir. Ressam biçimi renklerdeki zıtlıklardan, düşüncelerindeki sevinç ve hüznü ise sıcak-soğuk renklerden yararlanarak, seyirciye aktarır. Ressam, eserlerindeki açıklık ve yüzeysellikler için genelde sarı ve beyazı kullanırken, koyuluk ve derinlik etkisi için, mavi ve siyahı kullanır. Bu gibi özellikler bir sanat

¹²³ İLTER, s. 252.

¹²⁴ ÇAĞLARCA, s. 52.

¹²⁵ GÜNGÖR, s. 36.

¹²⁶ TURANI, s. 71.

eserinin oluşmasında önemli bir yer tutar.

Bu renkler yine moda dünyasında, dekorasyon işlerinde ve diğer alanlarda aynı amaç doğrultusunda kullanılır. Moda dünyasında giysilere çarpıcılık kazandırmak için, dekorasyonda göze hoş gelmesi için, hastahanelerde yerine göre sakinlik ya da hareketsellik vermek için, çalışma alanlarında ise dikkati arttırarak iş kazalarından ve tehlikelerden korunmak için kullanılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOMPLEMENTER, ARMONİSEL, KONTRAST RENKLERİN TANIMLANMASI VE PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Birinci Kısım

KOMPLEMENTER VE ARMONİSEL RENKLERİN TANIMLANMASI VE PSİKOLOJİK ETKİLERİ

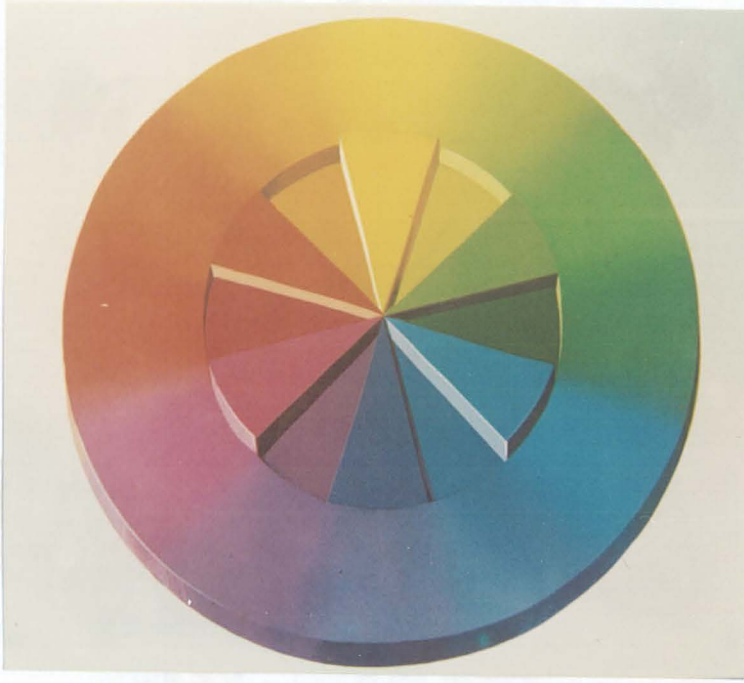
§. 1. KOMPLEMENTER RENKLERİN TANIMLANMASI

✓ Sanatçılar, kontrastlığı ve komplementerliği, aynı anlamlar doğrultusu içersinde değerlendirirler. Bu özellik, bütünleyici renklerin kontrast renklerden oluşmasından kaynaklanır. Tanımlamalara göre "bütünleyici renk karıştığı zaman tam renksizliği meydana getiren renk demektir."¹²⁷ Bu tanımlama fiziksel ışık kanunlarına göre, doğru bir tanımlamadır. Çünkü ışıkta bütünleyici renklerin birleşmesi ile beyaz elde edilir. Fakat bu olgunun boyasal olarak doğruluğu her zaman tartışma konusudur. Bu nedenle tanımlamalarda dikkatli olunması gerekir. ✓

Bütünleyici renkleri analiz edersek, bu grubu oluşturan iki renkten birinin ana renk diğerinin ara renk olduğu görülür. Bu görüş doğrultusunda üç ana rengin bütünleyici renklerini şöyle açıklayabiliriz:

¹²⁷ KALMIK, s. 16.

Bütünleyici renkler; ışıktaki ve boyada bir ana rengin karşıtı olarak, diğer iki ana rengin karışımı ile oluşan ara renkle elde edilir. Bu ana renk ve diğer iki ana rengin karışımı ile oluşan ara rengin ışıktaki birleştirilmesi ile, tam bir renksizlik elde edilir. Bu da fiziksel açıdan bütünleyici renk kavramını doğrulayan bir özelliktir.

Resim: 9 Komplementer Renkler.

Bu aşamaya gelindiğinde, iki ana kavram ile karşılaşırız. Bunlar tamamlayıcı ve tamamlanan renklerdir. Tamamlayıcı renk grubu; ara renklerdir. Yani yeşil, turuncu ve mor tamamlayıcı renkler olarak kabul edilir. Tamamlanan renkler ise, ana renk grubunu oluşturan sarı, mavi ve kırmızıdır. Bu açıklamaya göre "her ana rengin bir tamamlayıcı ve her tamamlayıcı rengin bir ara rengi vardır. Örneğin; mavi ve sarı iki ana rengin karıştırılmasından meydana gelen yeşil renk, karışımına girmeyen üçüncü ana rengin (kırmızı) tamamlayıcısı olur. Bu sonuçtan turuncu mavinin, mor renkte sarının tamamlayıcısı olurlar."¹²⁸ Bu bakımdan incelediğimizde üç ana rengin birbirlerine etkileri ortaya

¹²⁸ ÇAĞLARCA, s. 41.

çıkılmış olur. Çünkü elde edilen bütün bu sonuçlar iki ana rengin karşılıklı etkileşimi ile diğer ana renge etkisi özelliğinden kaynaklanır.

Ş. 2. KOMPLEMENTER RENKLERİN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

× Komplementer renkleri oluşturan renkler yanyana geldiği zaman, insan psikolojisinde daha kuvvetli çağrışımlar uyandırır. İnsan psikolojisinde komplementer renkler "tek renk oldukları zaman daha "bütün" ve "hoş" aheng yaratırlar. Örneğin; kırmızı rengin yanında yeşil, mavi rengin yanında turuncu renkler yalnız başlarına gösterdikleri etkiden daha kuvvetli bir etki, gösteriş ve ahenge sahip olurlar."¹²⁹ Bu komplementerlik içersinde yer alan yeşil-kırmızı renklerin bütünlüğünden en çok balıkçılar yararlanır. Çoğu zaman tezgahlardaki balıkların solungaçlarının yanına yeşil sebzeler konularak, insan psikolojisi üzerinde balıkların daha diri ve taze görünmesi sağlanır.

Günümüzde renksel komplementerliklerden en çok fabrika ve otoyol gibi dikkat isteyen yerlerde yararlanılır. Böylece komplementer renklerin olumlu-olumsuz etkilerinden yararlanarak; insan psikolojisi üzerinde bir dirilik ve hakimiyet sağlanması amaçlanır. Bu konularda, "yapılan araştırmalara göre mavi-yeşilin kan dolaşımını zayıflattığı, kırmızı-turuncunun ise arttırdığı tespit edilmiştir."¹³⁰ Bu iki farklı unsur insan psikolojisi üzerinde bir denge oluşturur. Bunun için bu özelliklerden en çok psikolojik alanlarda yararlanılır.

Komplementer renkler, birbirine karıştırıldıkları zaman yavaş yavaş insan psikolojisi üzerindeki dinamik etkilerini kaybetmeye başlar. Bundan dolayıda, insanın içdünyasında bir durgunluk yaratabilirler. Örneğin; aktif bir kırmızıya yeşil karıştırıldığı zaman, kırmızının aktifliği azalır ve pasiflik özellikleri görülür. ×

¹²⁹ İLTER, s. 253.

¹³⁰ AYZAZ, s. 38.

fazla rengin birbiri ile etkileşimi olarak ele alırlar. Eserlerindeki renksel etkileşimleri ise renklerin uyumluluğu, tatlılığı, tutarlılığı ve ölçüm değerleri ile sağlamaya çalışırlar. Bunu sağlamak içinde, renklerin açıklıklarıyla, koyuluklarıyla, zayıflıklarıyla ve şiddetlilikleriyle çeşitli denemeler yaparlar. Armoniselliğin oluşturulmasında renklerin sıcaklık ve soğukluk gibi zıtsal etkilerinden bolca yararlanılır. Eğer sanatçı eserinde sadece sıcak renkleri kullanırsa seyirci bundan olumsuz bir etki duyabilir. Bunu çok iyi bilen ressamlar eserlerinin uygun alanlarında cömertçe soğuk renkleri kullanarak, renksel bir armoninin zevkini seyirciye tattırırlar. Genelde ressamlar eserlerinde %85 sıcak ve %15 soğuk yada tam bunun tersi orantıyı benimserler.

Ş. 4. ARMONİSELLİĞİN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

X En güzel renksel armonileri doğada görürüz. Tabiat bu renklerin sonsuz güzelliklerini ve uyumluluklarını bize cömertçe sunar. Bu uyumluluk karşısında insan psikolojisi hiddetini kaybeder ve sakinleşir. Bunun için psikolojik hastalıkların tedavisinde en çok doğadan yararlanılır. Çünkü doğa dört mevsimindeki renksel armonileri ile insan duygularına en iyi karşıtı veren gizemliliğe sahiptir. Yapılan araştırmalara göre hayata sıkı sıkıya bağlı olan insan tipleri genelde doğada yaşamaya büyük bir heves duyarlar. Bu insanların psikolojisinde neşeli ve sempatik karakter çizgileri sezilir. Bunun için bu insanları çeşitli renklerden oluşan kır çiçekleri ile mutlu etmek çok kolaydır.

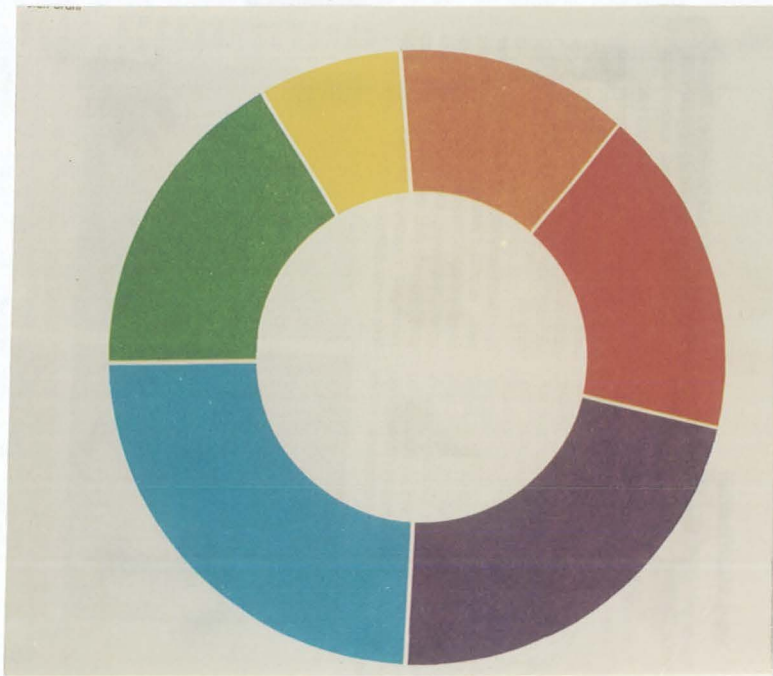
Bütün bunlar bize uyumlu renksel armonilerin insan psikolojisini olumlu yönde etkilediğini gösterir. Bu özellik karşıtlıklarla oluşturulan armoniler için de geçerlidir. Sadece sıcak ya da soğuk renklerden oluşturulan armoniler, insan psikolojisinde bir işkence veya ızdırap gibi duygular uyandırabilir. Bunun için insanın psikolojik yapısına göre, renk çeşitlerinin seçimine dikkat edilmelidir. X

İkinci Kısım

KONTRASTLIĞIN TANIMLANMASI VE PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Ş. 1. KONTRAST RENKLERİN TANIMLANMASI

Renk dünyası çok eski zamanlardan beri bilim adamlarının ve sanatçıların ilgisini çekmiştir. Zamanla renkler ve renklerin yan yana durumları ile ilgili çeşitli teoriler kurmuşlar ve bunları fizik gibi bilimlerin yardımı ile bilimsel olarak geliştirmeye çalışmışlardır. Renk kontrastları "Leonardo'dan, Newton'dan beri biliniyordu. Gerek Leonardo gerek Newton, dört basit ve tamamlayıcı rengi kabul ediyordu. Bunlar sırası ile; kırmızı, sarı, yeşil ve mavidir. Bütün öteki renkler bu dört karşıt, tamamlayıcı rengin çeşitli şekillerdeki karışımlarıdır.

Resim: 11 Kontrast Renkler.

Örneğin; Rönesans sanatı genel olarak kırmızı ve mavi karışımını kullanmıştır."¹³³ Renkler üzerindeki "ilk sistemli çalışmayı yine Bauhaus çerçevesinde Itten'de görürüz. Kendisi renklerin fiziki niteliklerine dayanan ayrıntılı bir teknik teorisi kurmuş bulunuyor."¹³⁴ Böylece renkler üzerindeki teoriksel çalışmalar, fiziksel kanunlarla desteklenmeye başlanmıştır.

Kontrast renkler oldukça ilginç bir özelliğe sahiptirler. Çünkü bu kontrastlığı sağlayan ikili renkle, hem birbirlerine zıttırlar hem de her zaman her yerde birbirlerini istemektedirler. Bu ikili kontrast renkler bir araya geldikleri zaman birbirlerini etkileyerek gözlerimize daha parlak daha canlı görünürler ve ışıklık derecelerini de böylece en yüksek seviyeye çıkarmış olurlar. Bütün bu özelliklerinin yanı sıra "iki rengin beraberliklerinde bir renk uyumluluğu bulunması gereklidir."¹³⁵ Böylece renkler arasında dengelemeyi sağlayabiliriz. Çünkü bir rengin etkisi ancak ters bir rengin etkisi ile dengelenebilir.

Renk çemberinde karşı karşıya gelen renkler, kontrastlık özelliği gösterirler. Sarı renk morun hem kontrastı hem de komplementeridir. Bu kontrastlığı, açıklık ve koyuluk olarakta düşünebiliriz. Sarı-turuncu ve mavi-mor sıcak-soğuk renklerin kontrastlık özelliğini taşıırken; kırmızı-turuncu ve mavi-yeşil en kuvvetli sıcak-soğuk ilişkisini taşır. Turuncunun sıcaklığı ise sadece mavide dinlenir. Kırmızı ve yeşil yine hem kontrast hem de tamamlayıcıdır. Bunun yanında aynı zamanda ışıklık değerlerinin bulunduğunu da unutmamalıyız.

Ayrıca saf ve saf olmayan renkler kendi kontrastlarını üretebilen bir özelliğe sahiptirler. Saf olmayan renkler ayrıştırılırsa içlerinde hep kırmızıya, maviye ve sarıya rastlarız.

Çağımızın bir renk çağı olduğunu düşünürsek kontrast renklerin önemini daha iyi anlamış oluruz. Bir eserde iyi bir kontrastlık özelliği sağlamak istiyorsak, "onları çevreleri ve birbirleri ile bağlantılarını

¹³³ TUNALI, s. 73.

¹³⁴ ETİ, s. 48.

¹³⁵ AYAZ, s. 54.

bilinçli kullanmakla mümkün"¹³⁶ olacağını çok iyi bilmemiz gerekir.

Ş. 2. RENK KONTRASTLARININ GRUPLANDIRILMASI

Renk kontrastları üzerinde çalışmalar yapan bilim adamları ve sanatçılar, kontrast renk gruplarını yedi bölümde ele alır ve incelerler. Bu alanda ilk sistemli çalışmayı Itten yapmıştır.

I) Üçlü Renk Kontrastlıkları. (Yalın Kontrastlık.)

Bu tür kontrastı oluşturabilmek için en az üç renkten yararlanır. Seçilen üç rengin, açıklık-koyuluklarından yararlanarak zengin kompozisyonlar oluşturulur. Üç renkten oluşturulacak kompozisyonlarda en kuvvetli etkiyi, ana renk grubunu oluşturan kırmızı, sarı ve mavi yapar. Bu renkler kompozisyonlardaki kullanım oranlarına göre ve seçilen biçimlere göre insan psikolojisinde değişik çağrışımlar uyandırabilir. Bu tür kompozisyonlarda ara renkleri de kullanabiliriz ama etkilerinin ana renkler kadar güçlü olması beklenemez.

II) Açıklık-Koyuluk Kontrastlıkları.

Kuvvetli ve kesin bir kontrastlık özelliği taşır. Bu özellik savaş ve barış, gece ve gündüz, aydınlık ve karanlık gibi kesin çizgilerle birbirinden ayrılan bir olgunun etkisini taşır. Renk çemberinde en koyu renk mor, en açık renk sarıdır. Açıklık-koyuluk kontrastına göre siyah ve beyaz birbirlerine her şekilde zıttırlar. En koyu siyah fildişi siyahı en beyaz ise baryum sülfattır. Doğal olarak sarı, mor, siyah ya da beyazla oluşturulacak kompozisyonlar, insan psikolojisi üzerinde daha kuvvetli etkilere sahip olacaktır.

III) Sıcak-Soğuk Kontrastlıkları.

Sıcak-soğuk renklerle oluşturulacak kontrastlıklar, insan psikolojisi üzerinde bir denge unsuru olarak görülebilir. Renk çemberi üzerindeki sıcak renkleri; sarı, sarıturuncu, turuncu, turuncukırmızı, kırmızı oluştururken, soğuk renkleri ise; yeşil, yeşilmavi, mavimor ve mor

¹³⁶ AYZ, s. 55.

oluşturur. Kompozisyonlarda, en kuvvetli sıcak-soğuk kontrastlıklar kırmızı-yeşil ve mavi-turuncu ile sağlanır.

IV) Komplementer Renk Kontrastlıkları. (Tamamlayıcı Kontrastlıklar.)

Işıksal iki renk karıştırıldığı zaman, beyaz renk elde ediliyorsa bu renklere komplementer renkler denir. Boyada bu tür iki rengin karışımından genelde kirli gri elde edilir. Bu renkler devamlı birbirlerini ararlar ve yan yana geldikleri zaman, karşılıklı olarak birbirlerinin etkilerini arttıırırlar. Tamamlayıcı kontrast renkler birbirlerine karıştırılırsa etkilerini kaybederek sönükleşirler. Renk çemberinde karşı karşıya gelen renkler komplementer renklerdir. Bu renkler mavi-turuncu, sarı-mor, kırmızı-yeşil, sarıturuncu-mormavi, kırmızıturuncu-yeşilmavi, kırmızımor-yeşilsarıdır.

V) Simultan Kontrast. (Yanılıcı Kontrast.)

Simultan, gerçekte bir rengin kontrastı ya da komplementeri olmadığı halde, gözde beyin aracılığı ile gözlenen renk üzerinde hayale dayalı bir komplementerliğin ya da kontrastlığın oluşması şeklinde tanımlanır. Bu özellik tamamen insanın iç yapısına dayalı bir niteliktir. Bunun için somut delilleri yoktur. Bu özellik bir nevi beyin ile göz arasındaki niteliktir. Bu tür bir algıyı göstermek için, genellikle geniş bir alan bir renge boyanır. Örneğin; mavi bir alan üzerine konulacak küçük bir siyah kareyi transparan bir kağıtla kapattığımız zaman, mavi alan içersindeki bu kareyi gözümüz bir süre sonra turuncu olarak görür. Eğer bu algıyı yok etmek istiyorsak siyahın içine biraz mavi karıştırılması yeterlidir.

VI) Kalite Kontrastları.

Renklerin kalite kontrastlıkları, genellikle saflık dereceleri ile ilgilidir. Saf renklerdeki açıklık, koyuluklar ya sarı ve beyazla ya da siyah ve mavi ile elde edilir. Bir renkte beyaz kullanıldığı zaman matlaşır ya da donuklaşır. Sarı kullandığımız zaman yine renk açılır ama ışıklılığını korur. Eğer bir renge mavi veya siyah karıştırırsak, renk koyulaşır, körleşir. Bu renkleri yan yana getirdiğimizde, saflık

derecelerine göre, birbirlerinin etkilerini ya kuvvetlendirirler ya da azaltırlar.

VII) Miktar Kontrastlıkları.

Miktar kontrastı genelde, renkleri ışıksal şiddetlilikleri ile, kapladıkları alanlardaki denge ve dengesizlik durumlarını kapsar. Bu teoriye göre renklerin ışıksal şiddetlilikleri arttıkça, kapladıkları alanlar azaltılmalıdır. Eğer ışıksallıkları zayıfsa kapladıkları alanlar genişletilmelidir. Bu doğrultuda yapılan bilimsel araştırmalara göre, renk kontrastlıklarının oranları şöyle saptanmıştır. Turuncu-mavi 1/3, sarı-mor 1/4, kırmızı-yeşil 1/1'dir.

Ş. 3. KONTRAST RENKLERİN İNSAN PSİKOLOJİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Renk kontrastlıklarını, gözümüz aracılığı ile algılar, beynimiz aracılığı ile de manalandırırız. Gözümüz renk değerini kusursuz bir şekilde algılamasına rağmen, beynimizde bazı yanılgılar meydana gelir. Bu da renk çiftleri üzerinde bazı değişik titreşimler hissetmemize yol açar. Örnek verecek olursak; kırmızıda bulduğumuz sıcaklığı ya da yeşilde tattığımız dinlendirici ve huzur verici etkileri, başka bir renkte bulamayabiliriz. Bunun için, renklerin tek başına yaptıkları etkiler başka renklerin etkileri ile dengelenmelidir. Zaten insanoğlu yaşadığı çevreyi kendi psikolojik etkileşimlerine göre çeşitli renklerin çevre ile bağlantılarını kurarak renklendirir. Çoğu zaman çalışma odaları veya dinlenme yerleri yeşil ya da mavinin çeşitli tonlarına boyanırken, eğlence yerleri çarpıcı renklerin kontrastlıkları ile aydınlatılmaktadır. Kontrastlıklardan yararlanarak insan psikolojisine sıcak-soğuk, heyecan-yatıştırma, sevimli-sevimsiz ya da üzüntülü-sevinçli gibi karşıt duygular verilebilir. Bu da insanın psikolojik yapısında bir denge oluşturur. Kontrast renklerin kuvvetli tesirlerini en aza indirmek için yine birbirlerinin karışımlarından ya da yan yana durumlarından yararlanılır. Mesela; kırmızıya biraz yeşil katarsak, kırmızı aktifliğini

yavaş yavaş kaybederek sönükleşir. Bu da insan psikolojisi üzerinde kırmızının etkisini azaltan bir unsur oluşturur. Bu tip olumsuz etkilenmeleri, renklerin yan yana durumlarında da görürüz. Örneğin; turuncunun yanına yeşil koyduğumuz zaman, turuncunun hemen aktifliğini arttırarak kırmızıya yaklaştığını görürüz. Böylece turuncunun içinde yer alan kırmızı değerler kontrastını oluşturan yeşilin etkisi ile, güçlerini daha da arttırırlar. Böylece kırmızıyı daha da şiddetli algılarız.

Ş. 4. RENK KONTRASTLIKLARI ÜZERİNE ÇEŞİTLİ DENEYLER VE GÖZLEMLER

Teoriksel bir çok çalışmalar deneysel araştırmalarla güçlendirilmiştir. Burada yapılan deney ve gözlemler, konu çerçevesinde ele alınacak ve işlenecektir.

I) Chevreul'un Renk Bantları İle İlgili Deneyleri.

Chevreul, çeşitli renk bantlarından, ikişer ikişer seçerek bunları değişik konumlarda biraraya getirmiş ve bu gözlemlerinden yararlanarak, çeşitli teoriler geliştirmiştir. Bu teorilerini Chevreul şöyle açıklar. "Renklerden her birinin tonu, öbürünün tamamlayıcı rengi ile karışarak değişir. Yan yana konan renklerin tamamlayıcı renkleri ise, her biri daha canlı ve saf görünür. Bir renk; siyahın ya da beyazın yanına getirilirse, tamamlayıcı rengide bir haleyle çevrilmiş hissini verir ve daha canlı görünür. İki renk arasında bir mesafe bulunsa bile, yine aynı etkiler az da olsa meydana gelir."¹³⁷ Chevreul, gölgelerin renginin de bu yolla açıklanmasını sağlamıştır. Mesela, yanan bir mumun ışık veren alevi kırmızıturuncudur. Bu mumun verdiği gölgeye bakıldığı zaman gölgenin maviye çaldığı gözlemlenir. Değişik bir örnek olarak Rubens'in çalışmasını verebiliriz. Rubens, bir çalışmasında, savaş arabası çizer ve tunçdan oluşan savaş arabasının gölgesini bir türlü koyamaz. Aradan on yıl geçer. Birgün tunçtan bir faytondan inerken gölgesinin

¹³⁷ MEYDAN LAROUSSE, BÜYÜK..., s. 529.

mora yakın bir renkte olduğunu görür ve on yıl önce yaptığı resmi tekrar ele alarak tunçdan oluşan savaş arabasının gölgesini mora boyar.

II) Renklerin Kendi Kontrastlıklarını Yaratması.

Kare, dikdörtgen veya daire şeklindeki bir yüzeye ana renklerden biri sürülür. Seçilen geometrik şekle göre küçük bir yüzey siyaha boyanır. Siyaha boyanan yüzeyin üzerine transparan bir kağıdın konulması ile, deney düzeneği hazırlanmış olur. Renklerin kullanışlarına göre şöyle gözlemlerde bulunuruz. Büyük yüzey kırmızımsı ise; küçük yüzey yeşilimsi gözükür. Eğer büyük yüzey mavi ise küçük yüzey turuncumsu gözükür. Yine büyük yüzey sarı ise küçük yüzey morumsu gözükür. Bu özellikler ara renklerin kullanılması ile de elde edilebilir. Bu kontrastlık etkisini önlemek için etki alanı içinde bulunan renkten, biraz siyaha sürmemiz yeterlidir.

III) Sıcak-Soğuk Kontrastlıklarının Canlı Üzerindeki Etkileri.

Renklerin sıcaklık ve soğukluk etkilerine göre canlı üzerinde oluşturduğu psikolojik duyguları göstermek için, atlar üzerinde şöyle bir deney yapılır: "Koşu atlarına ait bir ahır iki bölüme ayrılır. İlk bölüm maviyeşil, öbür bölüm kırmızıturuncuya boyanır. Koşudan sonra maviyeşil odaya alınan at çok çabuk sakinleşir. Kırmızıturuncu odaya alınan atın ise heyecanı ve huzursuzluğu devam eder ve bol bol terler. Ayrıca kırmızıturuncu odada bol miktarda sinek bulunmuştur. Maviyeşil odada ise sineğe rastlanmamıştır."¹³⁸ Bu da canlı psikolojisi üzerinde renklerin ne kadar etkili olduğunu göstermesi bakımından güzel bir deneydir.

IV) Yaşadığımız Çevrede Sıcak-Soğuk Kontrastlıklarının Etkisi.

Renklerin yaşadığımız çevreye etkisini göstermek için, çalışma odaları üzerinde şöyle bir deney yapılır. Bir çalışma odası iki bölüme ayrılır. İlk bölüm maviyeşile ve ikinci bölüm ise kırmızıturuncuya boyanır. Bu deneyden elde edilen sonuçlara göre "maviyeşil ve kırmızıturuncuya boyanmış iki oda arasında 3⁰-4⁰ kadar sıcaklık ve

¹³⁸ AYAZ, s. 38.

soğukluk farkı hissedilir. Maviyeşil odadaki kişi oda soğukluğunu 15^0 , kırmızıturuncu odadaki ise 11^0 ve 12^0 hisseder."¹³⁹ Bu deneyle de sıcak soğuk renklerin yaşadığımız çevre üzerindeki etkilerini, çok iyi bir şekilde gözlemiş oluruz.

V) Canlısal Kontrastlıklarla İlgili Gözlemler.

Doğadaki renk kontrastlıklarında, canlılar üzerinde bir ses ya da anlam ifade edebilir. Hatta daha da ileri giderek bir canlının kendi türü içersindeki farklılığını ortaya koyabilir. "Tabiatta erkek kuşun parlak tüyleri vardır. Dişi kuş ise renksiz ve genellikle sarımtırak gri renktedir. Renk hususundaki bu cinsiyet farkı başka hayvanlarda da görülmektedir. Bunun tam aksine medeni dünyamızda erkeklerin elbiseleri kadınlara nazaran daha sade ve renk itibariyle daha az çekicidir."¹⁴⁰ Bu gibi gözlemsel örneklemeleri daha da çoğaltabiliriz. Burada dikkat çeken en önemli unsur, canlıların varoluşlarından beri renklerle iç içe yaşayış biçimleridir.

VI) Renk Seçimleri İle İlgili Deneyler.

Cambridge Üniversitesi'nde renklerin insan üzerindeki psikolojik etkilerini ölçmek ve insanların psikolojik durumlarına göre hangi renkleri seçtiklerini denemek amacıyla, sanatla uğraşmayan yirmi öğrenci üzerinde bir deney yapılır. Bu yirmi öğrenciye çeşitli boya malzemesi verilir ve seçtikleri renklerle bir kompozisyon çalışması yapmaları istenir. Bu çalışmalar sonucunda "deneklerin renk tercihlerinin genellikle, soğuk renklere göre konumlandığı görülmektedir. %49 (Mavi ve Yeşiller.) Bunları %39 ile sıcak renkler takip etmekte ve nötr renkler en az tercih edilmektedir. (%12)"¹⁴¹ Kompozisyonlarında ise sevdikleri renklerin %4'ünü ve hoşlanmadıkları renklerden %2'sini kullanmıştırlar. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı gibi insan psikolojisi genellikle dinlendirici renkler üzerinde yoğunlaşır. Ama

¹³⁹ AYZ, s. 38.

¹⁴⁰ GARRETT, s. 93.

¹⁴¹ Bağlan TOĞROL, "Renk Çiftlerinin İncelenmesi", İstanbul, 1973, s. 206.

tüm bu özelliklerin yanında insan psikolojisi zıtsal renkleri de arar. Örneğin; %4'lük ve %2'lik oranlar bu zıtsal özellikleri gösterir.

VII) Renklerin Beynimiz Üzerindeki Etkileri.

Renklerin beynimiz aracılığı ile gözümüzde yaptığı etkilerle her zaman karşı karşıya gelebiliriz. Çoğu zaman bu gibi etkilerle farkında olmadan karşılaşırız. Çok ışıklı bir yerden loş bir yere ya da loş bir yerden aydınlık bir yere çıktığımız zaman gözlerimiz bir sürede olsa etraftaki cisimleri ayırt edemez. Bu geçici sorun göz ve beyin unsurlarının yeni ortama ani olarak uyum sağlayamamasından kaynaklanır. Beynimiz aracılığı ile "renkleri göz kapalı ikende görebiliriz. Göz kapakları üzerine hafifçe bastırılırsa beynimizde bir kaç renk idrakı hasıl olur. Dolayısıyla bir çok renkler görülür. Yine bir müddet bir renge bakılırsa, mesela yeşil olsun; bakıldıktan sonra göz hemen beyaz bir kağıda çevrilirse kırmızı-pembe renk idrakı karşısında kalınır." Ayrıca "göz uzun bir zaman renge baktıktan sonra o rengi görmez olur. Çünkü göz retinasında o rengin zıttı bir renk yaratılmamaktadır."¹⁴² Kutup bölgelerinde ve kar yağışı bol olan coğrafi alanlarda sıkça rastlanan kar körlüğünün nedeni de budur.

Ş. 5. ESKİŞEHİR SİNAN ALAĞAÇ İLKÖĞRETİM OKUL'UNDA İKİ YAŞ GRUBU ÜZERİNDE UYGULANAN RENK PSİKOLOJİSİ AĞIRLIKLI TESTLERİN SONUÇLARI

Bu testler ilkokul ve ortaokul çocukları için düzenlenmiştir. Genellikle çocukların bundan önceki yaş gruplarında renk seçimleri ve anlayışları şöyledir. "Çocuk 4,5 yaşlarına kadar, hiçbir ayırım yapmaksızın ve önceden kararlaştırmaksızın renkleri kullanır. Renklerin, özellikle üç ana rengin adlarının öğrenilmesi de 4 ile 5 yaşlarına rastlamaktadır. Karalama aşamasında renge pek önem vermeyen çocuk, 4-5 yaşlarından sonra parlak ve açık renklerden başlayarak yavaş yavaş bol renk kullanmaya doğru gidecektir. İlk renk

¹⁴² Saadettin ÇAĞLARCA, "Renklerin Armoni Kuralları", İstanbul, 1969, s. 5.

kullanımlarında, çocuk rengi renk olduğu için kullanır. Üç ana renkle, kırmızı, sarı ve mavi ile bol bol yetinir. 5 yaşlarında çocuk artık siyah, beyaz, turuncu, yeşil, mor gibi renkleri de ister. Conrad'a göre, ancak çocukta kavramların tam yerleşmesinden sonra renge ve rengin, simge ve anlatımın genel karakterine olan bağlantısına karşı daha yoğun bir doygunluk belirtmektedir."¹⁴³ Yine 5-6 yaş arası çocuklar için renk "kimi zaman bir genelleme sonucu eşyanın rengine benzetilir. Kimi zaman da, kendi ruhsal yapısına uygun olarak değişir. Sevmedikleri kişileri, olumsuz konuları boyarken koyu renkleri, sevdikleri kişileri ya da konuları boyarken kırmızı, turuncu gibi sıcak renkleri kullanırlar. Karamsar, içe dönük, mutsuz çocukların resimlerinde koyu renkler egemendir."¹⁴⁴ Uygulanan testlerde çocuğun çevre faktörüne bağlı olarak renk psikolojisi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Birinci grubu 4 ve 5'inci sınıfa gelmiş ilkökul öğrencileri oluşturur.

1) Ailede çalışan kişinin mesleği ve yüzdeler oranları şöyledir.

İşçi %65,5 Memur %9,8 Esnaf %1,6 Diğer Meslekler %22,9

2) Eskişehir'de doğanların yüzdesi %86,9

Başka yerde doğan öğrencilerin yüzdesi %13,1

3) Öğrencilerin evlerindeki oturma odalarının renkleri ve yüzdeler oranları şöyledir.

Mavi %9,8 Yeşil %19,6 Beyaz %57,3 Pembe %4,9 Sarı %4,9
Mor %1,6 Gri %1,6

4) Öğrencilerin çevrelerinde görmek istedikleri renkler ve yüzdeler oranları şöyledir.

Yeşil %62,2 Mavi %9,8 Sarı %11,6 Kırmızı %8,1 Mor %3,2
Turuncu %4,9

5) Öğrencilerin yaşamak istediği yerler ve yüzdeler oranları şöyledir.

Kırlarda %13,1 Deniz kıyısında %24 Köyde %29,5 Şehirde %32,7

¹⁴³ İnci SAN, "Sanatsal Yaratma, Çocukta Yaratıcılık", Ankara, 1977, s. 100.

¹⁴⁴ Ankara Eğitim Enstitüsü, II. Yarıyıl Sanat İş ve Yazı Öğretim Ders Notu (Özet), Ankara, 1979, s. 2.

- 6) Öğrencinin en sevdiği kişide görmek istediği renkler ve yüzdeler oranları şöyledir.
Mor %14,7 Yeşil %22,9 Sarı %4,9 Kırmızı %26,2 Mavi %16,3 Turuncu %14,7
- 7) Öğrencinin en sevmediği kişide görmek istediği renkler ve yüzdeler oranları şöyledir.
Yeşil %16 Mor %31,1 Turuncu %21,3 Mavi %12,7 Kırmızı %14,3 Sarı %4,5
- 8) Öğrencinin en sevdiği oyuncağının rengi ve yüzdeler oranları şöyledir.
Yeşil %18 Mavi %22,9 Mor %9,8 Sarı %40,9 Turuncu %8,1
- 9) Öğrencinin en beğendiği renkler ve yüzdeler oranları şöyledir.
Kırmızı %19,6 Mavi %14,7 Yeşil 34,4 Sarı %21,3 Turuncu %4,9 Mor %4,9
- 10) Öğrenciye üç renkten hangisi sıcak renk diye sorulduğunda verdikleri cevap ve yüzdeler oranları şöyledir.
Yeşil %37,7 Sarı %37,7 Mavi %24,5
- 11) Öğrenciye dört renkten hangisi soğuk renk diye sorulduğunda verdikleri cevap ve yüzdeler oranları şöyledir.
Mavi %29,5 Kırmızı %16,3 Turuncu %18 Sarı %36
- 12) Kırmızı renk size neyi anımsatır sorusuna öğrencilerin verdiği cevap ve yüzdeler oranları şöyledir.
Elma şekeri %59 Yanan soba %16,3 Sinirli bir insanı %19,6 Sakin bir insanı %4,9
- 13) Sarı renk size neyi hatırlatır sorusuna öğrencilerin verdiği cevap ve yüzdeler oranları şöyledir.
Limon %26,2 Güneşi %70,4 Deli bir insanı %0 Yaz mevsimini %3,2
- 14) Mavi renk size neyi hatırlatır sorusuna öğrencilerin verdiği cevap ve yüzdeler oranları şöyledir.
Denizleri %98,3 Neşeli bir insanı %1,6 Mavi oyuncağınızı %0 Sakin bir insanı %0

15) Yeşil renk size neyi hatırlatır sorusuna öğrencilerin verdiği cevap ve yüzdeler oranları şöyledir.

Kırları %96,7 Rahat bir insanı %0 Yeşil giysinizi %3,2 Soğukluk %0

16) Turuncu renk size neyi hatırlatır sorusuna öğrencilerin verdiği cevap ve yüzdeler oranları şöyledir.

Mandalınayı %57,3 Neşeli bir insanı %9,8 Ekşiliği %19,6 Sıcaklık %13,1

17) Mor renk size neyi hatırlatır sorusuna öğrencilerin verdiği cevap ve yüzdeler oranları şöyledir.

Gözü morarmış bir insanı %75,4 İhtiyar bir insanı %6,5 Sıkıntı %8,1 Soğukluk %9,8

İkinci Grup ise 6 ve 7'nci sınıfa gelmiş ortaokul öğrencilerinden seçilmiştir. Bu öğrenciler renk alanındaki temel bilgilere sahiptirler.

1) Ailede çalışan kişinin mesleği ve yüzdeler oranları şöyledir.

İşçi %66,25 Memur %11,25 Esnaf %2,5 Diğer meslekler %20

2) Eskişehir'de doğanların yüzdesi %80'dir.

Başka yerden gelenlerin yüzdesi %20'dir.

3) Öğrencilerin evlerindeki oturma odalarının rengi ve yüzdeler oranları şöyledir.

Beyaz %40 Mavi %13,75 Yeşil %38,75 Gri %1,25 Sarı %1,25 Turuncu %2,5 Pembe %1,25 Mor %1,25

4) Bu rengi kendi seçenlerin yüzdeler oranı %26,25'dir.

Bu rengi kendi seçmeyenlerin yüzdeler oranı %73,75'dir.

5) Oturma odalarındaki rengi sevenlerin yüzdeler oranı %87,5'dir.

Oturma odalarındaki rengi sevmeyenlerin yüzdeler oranı %12,5'dir.

6) Oturma odalarındaki rengi sevmeyenlerin seçtikleri renkler ve yüzdeler oranları şöyledir.

Yeşil %16,25 Mavi %13,75 Kırmızı %1,25 Sarı %8,75 Siyah %2,5 Beyaz %3,75 Pembe %2,5 Mor %1,25 Gri %1,25

Oturdukları oda rengini beğenenlerin yüzdeler oranı ise %48,75'dir.

- 7) Öğrencilerin çevrelerinde görmek istedikleri renkler ve yüzdeler oranları şöyledir.
Yeşil %76,25 Mavi %12,5 Sarı %2,5 Kırmızı %1,75 Mor %2,5 Turuncu %4,5
- 8) Şehirde en çok görmek istedikleri renkler ve yüzdeler oranları şöyledir.
Mavi %18,75 Yeşil %80 Gri %1,25
- 9) Öğrencilerin yaşamak istedikleri yerler ve yüzdeler oranları şöyledir.
Kırlarda %36,25 Deniz kıyısında %36,25 Köyde %23,75 Şehirde %3,75
- 10) Öğrencilere kır manzarası denilince akıllarına gelen renkler ve yüzdeler oranları şöyledir.
Yeşil %96,25 Kırmızı %13,75 Mavi %27,5 Sarı %23,75 Kahverengi %21,25 Beyaz %3,75 Siyah %1,25
Birden fazla renk seçen öğrencilerin yüzde fazlalığı %87,5'dir.
- 11) Öğrencilere deniz manzarası denilince akıllarına gelen renkler ve yüzdeler oranları şöyledir.
Mavi %100 Sarı %8,75 Yeşil %5 Turuncu %1,25 Kahverengi %2,5 Siyah %3,75 Beyaz %8,75 Gri %2,5 Mor %1,25
Birden fazla renk seçen öğrencilerin yüzde fazlalığı %33,75'dir.
- 12) Öğrencilere kar manzarası denilince kapıldıkları duygular ve yüzdeler oranları şöyledir.
Umut %35 Karamsarlık %5 Soğukluk %20 Sakinlik %40
- 13) Resimlerinde en çok kullandıkları renkler ve yüzdeler oranları şöyledir.
Beyaz %2,5 Kırmızı %32,5 Mavi %35 Yeşil %33,75 Sarı %36,25 Turuncu %7,5 Mor %2,5 Kahverengi %5 Siyah %13,75 Pembe %5
Birden fazla renk seçen öğrencilerin yüzde fazlalığı %73,75'dir.
- 14) Resimlerinde en az kullandıkları renkler ve yüzdeler oranları şöyledir.
Kırmızı %2,5 Mavi %6,25 Yeşil %10 Sarı %5 Turuncu %6,25 Mor %5 Kahverengi %2,5 Siyah %37,5 Gri %8,75 Beyaz %35 Pembe %3,75
Birden fazla renk seçen öğrencilerin yüzde fazlalığı %22,5'tur.

- 15) Günlük giysilerini seçerken önem verdikleri renkler ve yüzdeler oranları şöyledir.
 Turuncu %3,75 Gri %6,25 Pembe %2,5 Kırmızı %12,5 Mavi %43,75
 Sarı %11,25 Yeşil %12,5 Mor %6,25 Kahverengi %16,25 Siyah %17,5
 Beyaz %18,75
 Birden fazla renk seçen öğrencilerin yüzde fazlalığı %51,25'dir.
- 16) Öğrencilerin en sevdiği kişide görmek istediği renkler ve yüzdeler oranları şöyledir.
 Mor %5 Yeşil %27,5 Sarı %12,5 Kırmızı %17,5 Mavi %32,5
 Turuncu %5
- 17) Öğrencilerin en sevmediği kişide görmek istediği renkler ve yüzdeler oranları şöyledir.
 Yeşil %6,25 Mor %40 Turuncu %15 Mavi %8,75 Kırmızı %13,75
 Sarı %16,25
- 18) Okul formalarının rengini beğenenlerin veya beğenmeyenlerin (kız-erkek karışık) yüzdeler oranları şöyledir.
 Beğenenler: %51,25 Beğenmeyenler %48,75
- 19) Siyah önlük giyen 32 kız öğrencinin erkeklerden ayrı yüzdeler oranları şöyledir.
 Siyah önlüğünü beğenenler: %34,3
 Siyah önlüğünü beğenmeyenler %65,7
- 20) Beğenilen bir rengin yanında tercih edilen renkler ve yüzdeler oranları şöyledir.
 Kırmızı %17,5 Sarı %33,75 Mavi %21,75 Yeşil %21,25 Turuncu %2,5
 Kahverengi %15 Siyah %3,75 Gri %2,5 Beyaz %18,75
 Pembe %6,25 Mor %1,25
 Birden fazla renk seçen öğrencilerin yüzde fazlalığı %44,25'dir.
- 21) Kırmızı renk karşısında öğrencilerin kapıldıkları duygular ve yüzdeler oranları şöyledir.
 Rahatlık %78,75 Telaş %5 Soğukluk %7,5 Sıcaklık %8,75

- 22) Pembe renk karşısında öğrencilerin kapıldıkları duygular ve yüzdeler oranları şöyledir.
Mutluluk %66,25 Karamsarlık %6,25 Bilinmezlik %8,75
Sakinlik %18,75
- 23) Mavi renk karşısında öğrencilerin kapıldıkları duygular ve yüzdeler oranları şöyledir.
Soğukluk %7,5 Sıcaklık %22,5 Rahatlık %61,25 Sıkıntı %8,75
- 24) Sarı renk karşısında öğrencilerin kapıldıkları duygular ve yüzdeler oranları şöyledir.
Hüzün %43,75 Mutluluk %28,75 Sıcaklık %18,75 Soğukluk %8,7
- 25) Yeşil renk karşısında öğrencilerin kapıldıkları duygular ve yüzdeler oranları şöyledir.
Rahatlık %78,75 Telaş %5 Soğukluk %7,5 Sıcaklık %8,75
- 26) Turuncu renk karşısında öğrencilerin kapıldıkları duygular ve yüzdeler oranları şöyledir.
Hareketlilik %42,5 Sıcaklık %37,5 Soğukluk %6,25 Sıkıntı %13,75
- 27) Öğrenciler tarafından turuncu yanında en çok görülmek istenen renkler ve yüzdeler oranları şöyledir.
Sarı %30 Mavi %52,5 Kırmızı %17,5
- 28) Mor renk karşısında öğrencilerin kapıldıkları duygular ve yüzdeler oranları şöyledir.
Hüzün %16,25 Mutluluk %16,25 Eziklik %11,25
Uyandırdığı duyguyu tanımlayamayan öğrencinin oranı %56,25'dir.
- 29) Sıcak veya soğuk renklerden etkilenenlerin yüzdeler oranları şöyledir.
Sıcak %76,25 Soğuk %23,75
- 30) Sıcak renkler karşısında öğrencilerin kapıldıkları duygular ve yüzdeler oranları şöyledir.
Etkileniyorum %41,25 Duygulanıyorum %40
Rahatsız oluyorum %18,75

31) Soğuk renkler karşısında öğrencilerin kapıldıkları duygular ve yüzdeler oranları şöyledir.

Etkileniyorum %53,75 Duygulanıyorum %28,75

Rahatsız oluyorum %17,5

32) Siyah karşısında öğrencilerin kapıldıkları duygular ve yüzdeler oranları şöyledir.

Hüzün %73,75 Mutluluk %6,25 Sıcaklık %3,75 Soğukluk %16,25

33) Gri karşısında öğrencilerin kapıldıkları duygular ve yüzdeler oranları şöyledir.

Tarafsızlık %41,25 Sertlik %10 Saflık (Temizlik) %38,75

Hareketsizlik %10

34) Beyaz karşısında öğrencilerin kapıldıkları duygular ve yüzdeler oranları şöyledir.

Masumiyet %66,25 Sıcaklık %22,5 Soğukluk %6,25 Kızgınlık %5

§. 6. OP-ART SANATÇISI VICTOR VASARELY

Op-Art adındanda anlaşılacağı gibi optik (görme) olayıyla ilgilidir. Aslında o da bir tür soyutlamadır, hatta bir anlamda geometrik soyutlamanın çok sevdiği o katı düzeninin yeniden canlandırılmasıdır. Burada çok küçük, birbirinin aynı geometrik nesnelere renkli ya da siyah beyaz olarak, yatay, düşey, dama tahtası, yıldız ya da iç içe çerçeveler halinde bir araya getirilir ve sanki dengesizmiş, yanlış yerleştirilmiş ya da aralarında boşluklar varmış gibi görsel etkiler oluşturulur; akımın adı da buradan gelir. Bazı durumlarda bu görsel etkiler gerçek bir hareket duygusu uyandırır. Bazen de gerçek algılama ve görsel yanılgıyı birbirine karıştırması ile resimler iç ya da dış bükey derinlik etkisi verir.¹⁴⁵

Genellikle bu sanat dalında, "kare, dikdörtgen, daire, üçgen gibi geometrik biçimler resmin temel elemanlarıdır.

¹⁴⁵ "1960 Sonrasında Sanat", SANAT TARİHİ ANSİKLOPEDİSİ, Görsel Ya., C. IV, B. 2, ?, 1983, s. 720.

Gestalt teorisinden büyük ölçüde fayda sağlayan bu kuruluş ve etkileme sisteminde, resim yüzeyi, yani fon ile onun üzerindeki şekiller ayrı idrakler olarak düşünülmüştür. Resim çizgilerle sınırlanmış olan kareler, dikdörtgenler, üçgenler, siyah-beyaz ya da renkli olarak, kesin biçimde sınırlanmayan fon önünde bünyeleşerek, tek tek, hep birlikte ve gruplar halinde değer kazanırlar. Fonun sınırsız bütünlüğü, geometrik biçimlerin optik etkilerini kuvvetlendirir".¹⁴⁶

Op-Art'ın önemli isimlerinden Victor Vasarely'nin amacı, "çizgiyi, rengi, şekil ve biçimi en yalına indirgemek ve bu yalınlığı yeniden düzenleyerek, optik hareketler yaratmak. Vasarely, en yalına indirgediği renk, çizgi ve biçimle sürekli olarak birbirine eklenebilecek, çoğaltılacak ya da uzatılacak üniteler oluşturulmuş, bu ünitelerle zaman ve alan kavramını "allak bullak etmiştir"¹⁴⁷. Sanatçı bulmuş olduğu bu yeni yüzeyde biçim ve rengin bütünlüğüne değinir. "Plastik ünitelerimde iki unsuru birleştirdim. Bunlardan bir tanesi biçim, diğeri renk. Benim ifade etmek istediğim şey $1=2$, $2=1$ dir"¹⁴⁸.

Natüralizme karşı olan sanatçı, yaptığı resimlerin doğanın bir parçası olduğunu söyler. "Doğada süreklilik kavramı vardır. Doğa sonsuza dek çoğalır, kendini yeniler, değişir. Benim plastik ünitelerim, yuvarlaklıklarım, karelerim, renklerim, yıldızlardan, atomdan, hücreden, moleküllerden farklı değildir. Bu nedenle doğaya bir manzara resminden çok daha yakınım"¹⁴⁹ diyor. Vasarely'nin renge ve biçime kendi öz değerini verirken hareketle uyarıcı görevi görüyor. Fizik olarak

¹⁴⁶ Sevim ETİ, "Rönesans Sanatı Tarihi", Devlet T.G.S. Yüksek Okulu, ?, ?, 1974, s. 116.

¹⁴⁷ Zeynep ORAL, "Fransa'da Açılan "Vasarely Merkezi" Gelecek İçin Önerilen Çok Renkli Kentleri Sergiliyor", MİLLİYET SANAT DERGİSİ, S. 173 (27 Şubat 1976), s. 19.

¹⁴⁸ Marcel JORAY (Çev. ?), Vasarely, Switzerland, 1979, s. 116.

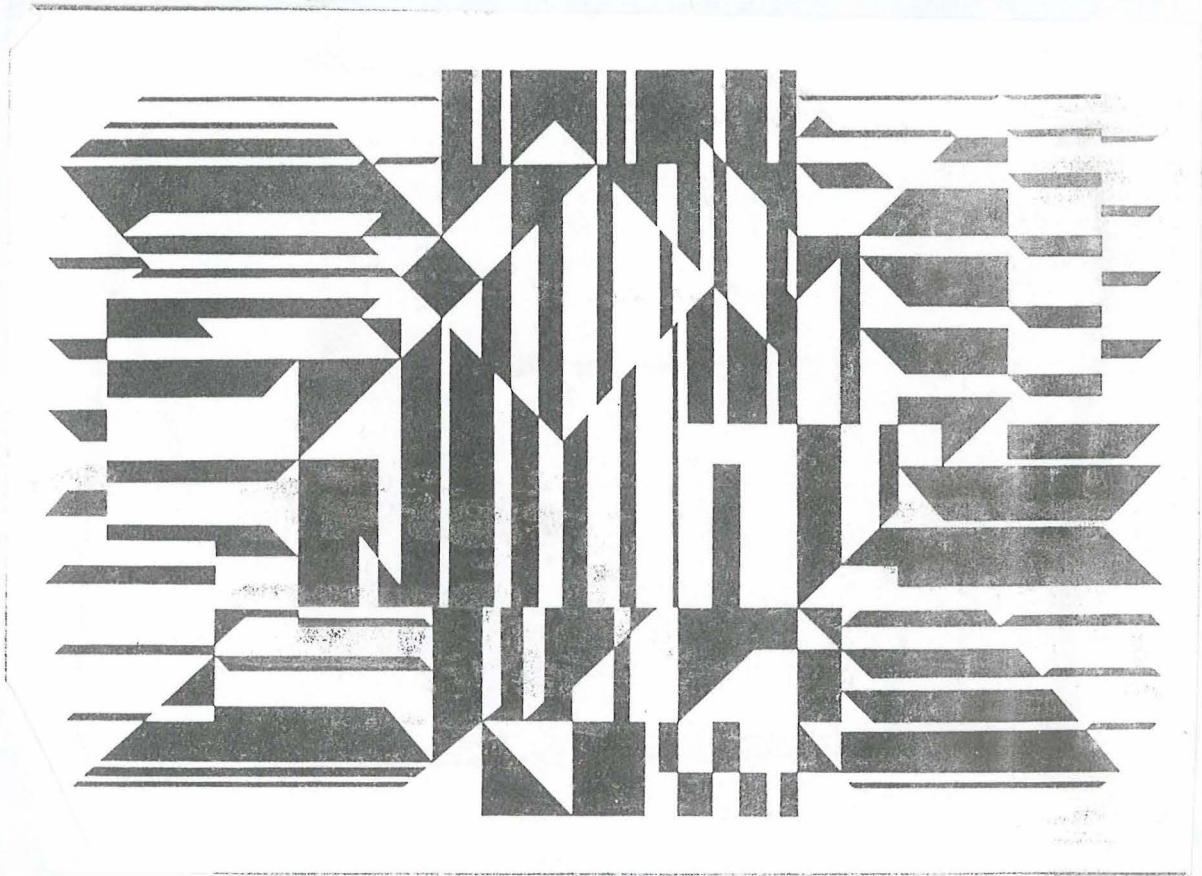
¹⁴⁹ Zeynep ORAL, "Kinetik Sanatın Babası Vasarely, Günümüzün Plastik Sanat Akımlarını Geniş Ölçüde Etkilemiştir.", MİLLİYET SANAT DERGİSİ, S.100 (4 Ekim 1974), s. 20.

Resim: 12 Victor VASARELY; Zebra Çalışmalarından Biri.

"Hareket: Duran bir cisme göre başka bir cismin yer değiştirmesidir"¹⁵⁰. İki boyutlu bir yüzey üzerinde sınırsız ilgi kaynağı olan hareketi Op-Art sanatçıları "çizginin, rengin, açık-koyunun ve şeklin değişmesi"¹⁵¹ olarak kullanılıyor.

Vasarely'nin sezgiyle hareketi verişini zebra örneğinde görebiliriz. Burada siyah-beyaz, büyük-küçük şekil zıtlığından yararlandığı görülüyor. Ayrıca algılama "çeşitli zihin işlevlerinin birleşmesiyle meydana gelen karmaşık bir olaydır"¹⁵². Bugün algılanmanın psikolojik etmenlere de dayandığını biliyoruz.

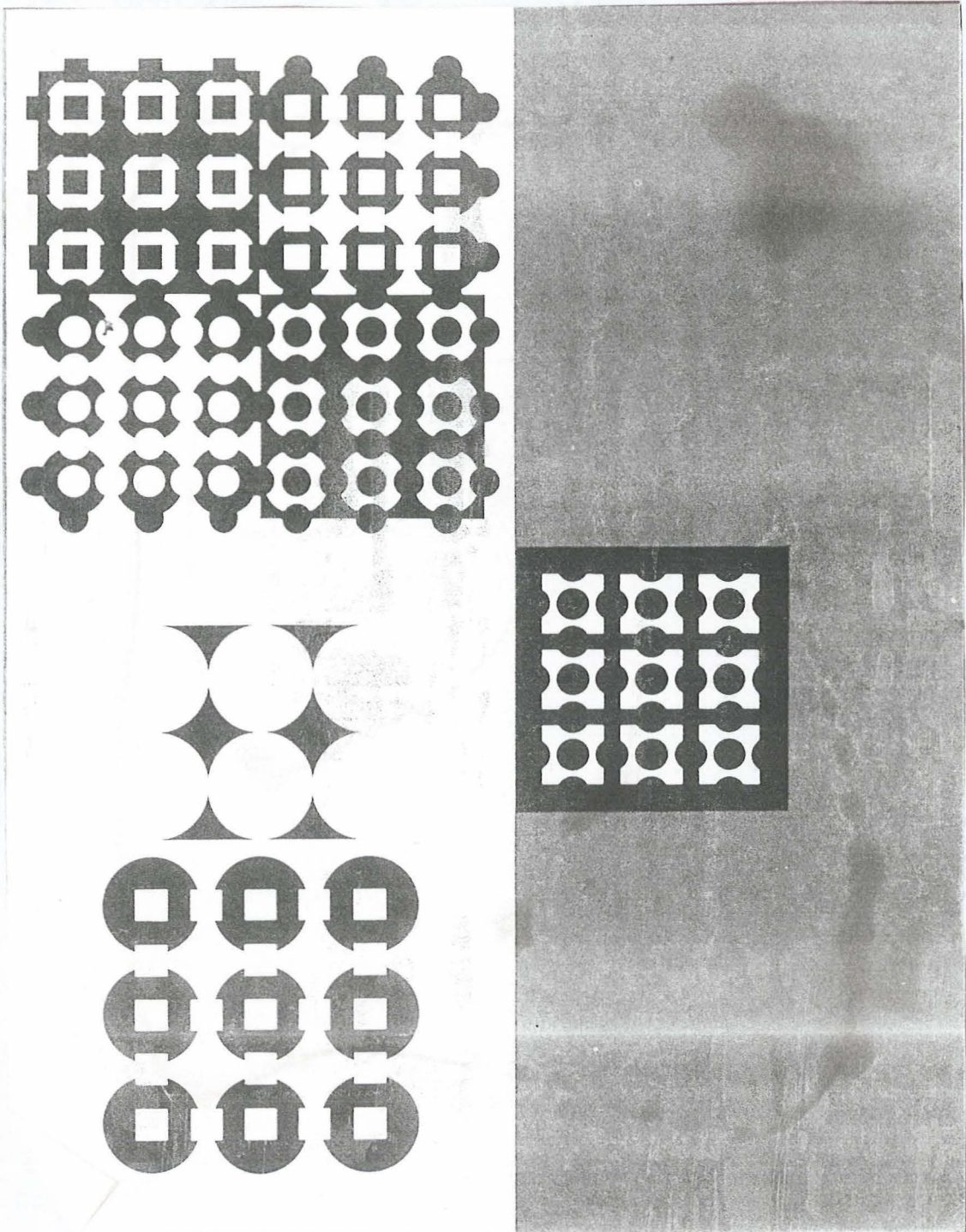

Resim: 13 Victor VASARELY.

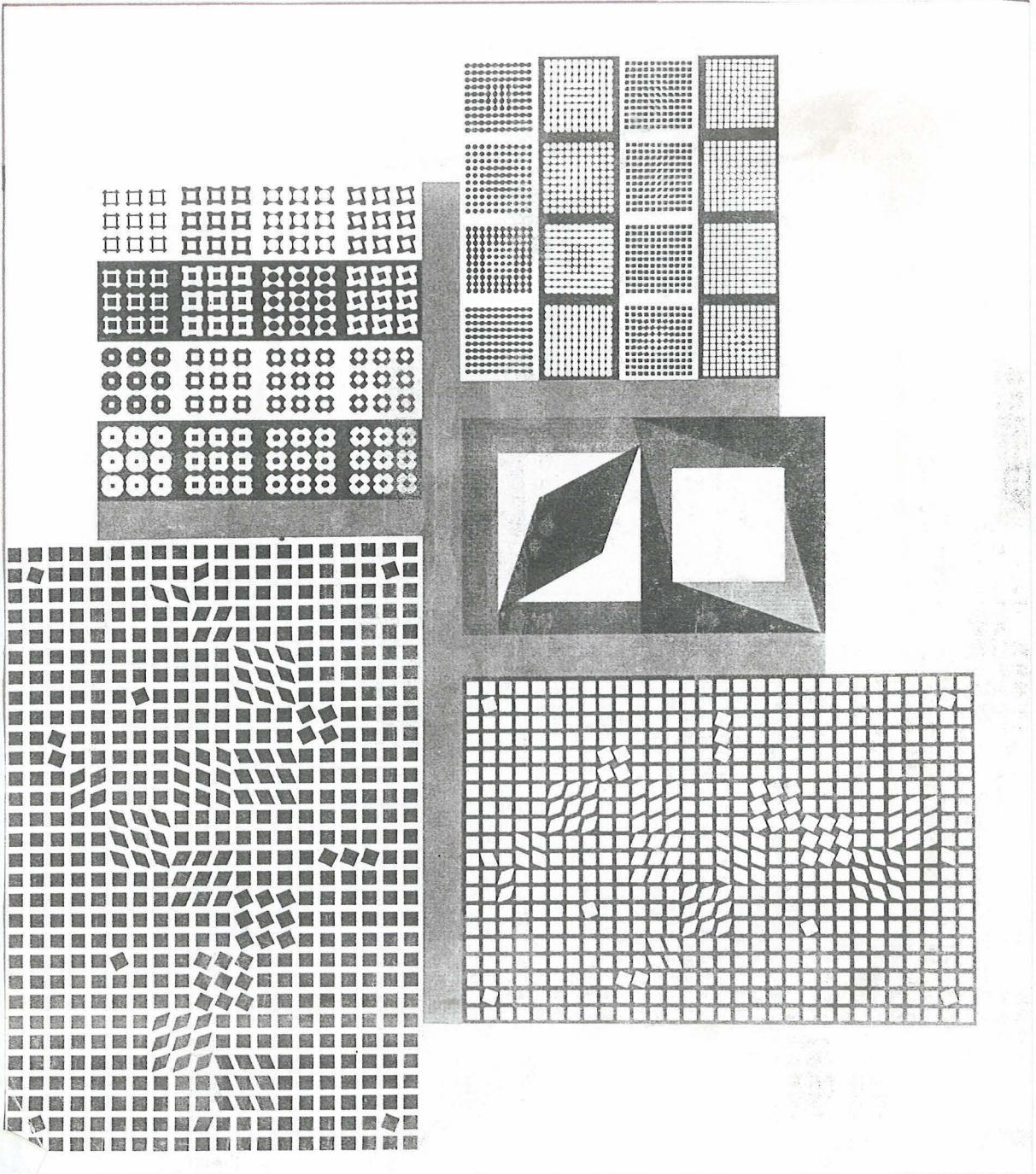
¹⁵⁰ Ergün PEKER, "Görsel Sanatlarda Hareket ve Op Sanatı I", ANKARA SANAT, S. 111 (Temmuz 1975), s. 23.

¹⁵¹ Ergün PEKER, "Görsel Sanatlarda Hareket ve Op Sanatı II", ANKARA SANAT, S. 112 (Ağustos 1975), s. 18.

¹⁵² Latife GÜRER, "Temel Dizayndan Görsel Algı", İstanbul, 1970, s. 8.

Resim: 14 Victor VASARELY.

Resim: 15 Victor VASARELY.

SONUÇ

Renk, uzun yıllardan beri insanların üzerinde ısrarla durduğu, evrensel ve gizemli bir konudur. Renkler göz ve beyin aracılığı ile, insan psikolojisinde yer edinebilme özelliğine sahiptirler. Bunun içinde renklerin insan üzerindeki etkilerini ve her rengin ayrı bir psikolojik birikim ifadesine sahip olduğunu inkar edemeyiz. Bu gibi psikolojik birikimlerin ifadeleri, insanın psikolojik yapısına göre: bazen olumlu bazende olumsuz etkiler yapabilir. Bu da insan psikolojisinde, dengeyi kuran önemli bir faktördür. Aslında iyi ya da kötü renk diye bir şey yoktur. Renklerin, çevreye göre güzel veya çirkin kullanımları bizde bu fikirleri doğurur.

Renklerin en çok ağırlıklı olarak incelendiği yerler, insanın psikolojisini, duygularını ele alan sanat alanları, psikoloji ve renksel karışımları optik kurallara bağlayarak bu çalışmalara destek sağlayan fizik gibi bilimlerdir. Aslında bu bilimler, sürekli birbirleri ile etkileşim halindedirler. İnsanı sanatçı yapan psikolojik birikimleri, gözlemleri, yöntemleri, bilgileri ve becerileridir. Sanatçı ise; eseri için, gerekli olan renksel ifadeyi psikolojik çağrışımları, renk karışımlarından doğacak yeni renk özelliklerini ve karışımlardan oluşacak psikolojik tepkileri, bu gibi bilimleri çok iyi tanıması ile, önceden sezebilir. Bu da sanatsal yaratının yorucu bir özelliğidir.

Bu çalışmanın amacı ise bu gibi bilimlerden yararlanılarak, genel renklerin psikolojik çağrışımları, insanın psikolojik yapısına göre renk seçimi ve renklerin karşılıklı olarak kullanımları ile doğabilecek kişisel tepkiler üzerinde durulmuştur. Bütün bu bilgiler, normal insan psikolojisi göz önüne alınarak hazırlandı.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

- AKDENİZ Halil : Adnan TURANİ Desenler Boyalar Resimler, Ankara, 1981.
- AKIN Gülten : Şiiri Düзде Kuşatmak, ?, ?.
Ankara Eğitim Enstitüsü, II. Yarıyıl Sanat İş ve Yazı Öğretimi Ders Notu (Özet), Ankara, 1981.
- ASLIER Mustafa : Varolmayana Biçim Vermek, İstanbul, 1980.
- AYAZ Mustafa ve Diğerleri : Grafik Grubu Resim, Ankara, 1977-78
- BAŞARAN İbrahim Ethem : Eğitim Psikolojisi, Ankara, 1985.
- BENOİST Luc (Çev. Tanju GÖKÇÖL): Resim Tarihi, İstanbul, 1975.
- BERK Nurullah-ÖZSEZGİN Kaya : Cumhuriyet Dönemi Türk Resmi, Ankara, 1983.
- BERK Nurullah : Resim Bilgisi, Ankara, 1968.

- CANTÜRK Fikri : Biçimsel Sanatlarda Temel Sorunlar, Samsun, 1984'dan Herbert READ (Çev. Güner İNAL-Nuşin ASGARI), Sanatın Anlamı, İstanbul, 1974.
- ÇAĞLARCA Saadettin : Renklerin Armoni Kuralları İstanbul, 1969.
- ÇAĞLARCA Saadettin : Suluboya Resim Tekniği, İstanbul, 1985.
- ETİ Erol ve Diğerleri : Resim I Temel Sanat Eğitimi Resim Teknikleri Grafik Resim, Ankara, 1986.
- ETİ Sevim : Rönesans Sanatı Tarihi, Devlet T.G.S. Yüksek Okulu, ?, ?, 1974.
- EYER A.J. ve Diğerleri (Çev. Vehbi HACIKADİROĞLU : Algılama, Duyma ve Bilme, İstanbul, 1984.
- EYÜBOĞLU Bedri Rahmi : Resme Başlarken, Ankara, 1986.
- FROMM Erich (çev. Bozkurt Güvenç) : Çağımızın Özgürlük Sorunu, Ankara, 1973.
- GARRETT Henry E. (Çev. Fevzi ERTEM-Remzi ÖNCÜL) : Psikolojiye Giriş, İstanbul, 1965

- GÖKAYDIN Nevide : Öğretimde Tasarım ve Görsel Algı,
Ankara, 1990.
- GÜNGÖR İ.Hulusi : Temel Tasarı, İstanbul, 1983.
- GÜRER Latife : Temel Tasarım, İstanbul, 1990.
- GÜRER Latife : Temel Dizayndan Görsel Algı,
İstanbul, 1970
- İLTER N.İrfan : Modern Döşemecilik ve Ev
Dekorasyonu, Ankara, ?.
- İZGİ Safa : Resim Bilgisi, Konya, 1969.
- JORAY Marcel (Çev.?) : Vasarely, Switzerland, 1979.
- KABACALI Alpay : Sanat Ansiklopedisi, Milliyet
Yayınları, İstanbul, 1991.
- KAGAN Moissef (Çev. Aziz
ÇALIŞIRLAR) : Güzellik Bilimi Olarak Estetik ve
Sanat, ?, 1982.
- KALMIK Ercümend : Renklerin Armoni Sistemleri,
İstanbul, 1950
- KANDİSKY Wassily (Çev. ?) : Du Spirtuel Dans l'Art Editions
Dancel, Paris, 1969.

KILIÇKAN Hüseyin-KILIÇKAN

Hayrettin : Okullarda Resim, İstanbul, ?.

KLEE Paul (Çev. Mehmet DÜNDAR : Çağdaş Sanat Kuramı, Ankara, ?.

MARAL M.Oktay : Işıklı Cam Resmi Vitray, İstanbul, 1971.

: Meydan Larousse, Büyük Lügat ve Ansiklopedisi, C. X, İstanbul, 1972.

: Meydan Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, İstanbul, 1986.

MORAN Adil : Manet'ten Picasso'ya 20 Çağdaş Ressam ve Ötekiler, İstanbul, 1966.

PARRAMON Jose'm (Çev.

Erol ERDURAN) : Resimde Renk ve Uygulanışı, İstanbul, 1991.

READ Herbert (Çev. Güner

İNAL-Nuşin ASGARİ) : Sanatın Anlamı, İstanbul, 1960.

ORAL Zeynep : Milliyet Sanat Dergisi, S. 100 (4 Ekim 1974)

ORAL Zeynep : Milliyet Sanat Dergisi, S. 173 (27 Şubat 1976)

PEKER Ergün : Ankara Sanat, S.111, (Temmuz 1975)

- PEKER Ergün : Ankara Sanat, S112, (Ağustos 1975)
- REYHAN Tülay : İngiliz Gezginlerine Göre XVI. yy'da İstanbul'da Hayat, Ankara, 1983.
- : Sanat Tarihi Ansiklopedisi, Görsel Ya., C. IV, B. 2, ?, 1983.
- SAN İnci : Sanatsal Yaratma, Çocukta Yaratıcılık, Ankara, 1977
- SİREL Şazi : Renk Dizgeleri, Boyalar, Dokular, İstanbul, 1981.
- TANSUĞ Sezer : Herkes İçin Sanat, İstanbul, ?.
- TANSUĞ Sezer : Sanatın Görsel Dili, İstanbul, 1982.
- TOĞROL Bağlan : Renk Çiftlerinin İncelenmesi, İstanbul, 1973.
- TUNALI İsmail : Felsefenin Işığında Modern Resim Sanatı, Ankara, 1981.
- TURANİ Adnan : Resim Üzerine, Ankara, 1964.
- TURGUT İhsan : Sanat Fesefesi, İzmir, 1990.